

Cankarjev glasnik

Mesečnik za leposlovje in pouk

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravništvo — 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Urednik: *Etbin Kristan*

Upravnik: *Louis Zorko*

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00, pol leta \$1.50, za 4 mesece \$1.00, posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto

ODBORNIKI CANKARJEVE USTANOVE

Louis Kaferle, predsednik; Vatro J. Grill, podpredsednik; Louis Zorko, tajnik; Joseph Frančeskin, blagajnik; Joseph Jauch, zapisnikar.

Nadzorniki: Ludvik Medvešek, John Krebel, Jennie Dagarin.

Prosvetni odbor: Ivan Jontez, Milan Medvešek, Frank Cesen.

Gospodarski odbor: Vincent Salmich, John Tavčar, Felix Strumbel, Leo Poljšak, Mary Somrak, Pavla Klinc, Anton Jankovich.

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio, under the Act of March 3, 1879

Subscription rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.50

4 months \$1.00. Foreign \$4.00. Single copy 30 cents

Editor: *Etbin Kristan*

Manager: *Louis Zorko*

Usebina

DEMOKRACIJA V KRIZI	237
IVAN MOLEK: PUSTOLOVSCINE OČAKA MORTIGOLAŽA	242
IVAN JONTEZ: RESNICA IN CENZOR (pesem)	247
MICUN PAVIČEVIČ: BEDAKOVA IZPOVED	248
(Prevedel Anton Debeljak)	
MILAN MEDVEŠEK: MLADINSKA TRAGEDIJA	250
ODMEVI: O GLASBI	254
IVAN JONTEZ: ZGODOVINA NAŠIH KULTURNIH IN DRUGIH USTANOV	256
E. K.: DREJCETOVA POT (nadaljevanje)	258
E. K.: JULKINA ZMOTA (nadaljevanje)	259
ASFALTNO JEZERO	263
ZA GOSPODINJE	264

C G

NEMŠKA TEMLJITOST

Že davno je znano, da imajo Nemci svoje nacistične postojanke skoraj po vsej južni Ameriki. Tudi Mussolini širi fašizem med južno ameriškimi Italijani — kakor tudi med tukajšnjimi. Ampak naciji so bolj temeljiti. V svoji knjigi "America to the South" pripoveduje John T. Whitaker:

"Samo štirideset tisoč Nemcev in dvesto tisoč Argentinec nemške krvi je v Argentini, ampak naciji so. Le majhen del se jih je uprl metodam organizatorjev, gestapovskih morilcev in "diplomatov," ki so raztegnili svoje mreže v vsako mesto in vsako vas.

Govoril sem z nemškim služabnikom neke tuje družine v Buenos Airesu.

"Ponudili so moji malo hčerki prosto vožnjo v Nemčijo," je pravil, "in bil sem vesel. Ampak vrnila se je kot nacistka. Jaz nisem imel nobene take politične vere. Moje dekle se je vrnilo z nacističnimi idejami in prisilili so jo, da je pričala proti meni. Bil sem ugrožen. Sedaj jemljejo vsak teden del mojega denarja za svoj list, za svoje protizidovske in protiameriške tiskovine. Vsak teden se moram zglasiti in izprašujejo me celo o tem, kar se govori v hiši. In jaz sem vendar Argentinec. Rojen sem bil v tej deželi in nikdar nisem videl Nemčije."

Na tisoče jih je, ki bi lahko povedali isto povest. V nemškem poslanstvu imajo karto za vsakega Nemca in za vsakogar, kdor je imel nemške starše, ali staršev starše, sploh prednike, o katerih se misli, da so bili Nemci. Tam je zaznamovana njegova politična "zanesljivost," njegov delodajalec, kaj je mogel storiti in kaj je storil v gospodarski špijonaži, koliko je pomagal v propagandi, če ima kakšne zveze z židi, z organizacijami, kako se udeležuje nemških priredb in, naposled, njegovi sorodniki v Nemčiji. Ta grožnja, ki ni vselej prazna, da bodo sorodniki poslani v koncentracijski tabor, je glavno orožje, s katerim dosega Hitler svoje namene v Argentini.

POŽRTVOVALNOST VISOKIH DAM

Londonska pogumna revija "New Statesman and Nation" objavlja sledeči razgovor, ki ga je slišal neki njen sotrudnik med visokimi damami, opravljajočimi po kakšno uro prostovoljno službo za slučaj zračnega napada.

Prva dama: "Res ne vem, kaj bo, če bodo res začeli izvajati predpise zaradi hrane. Jaz

uživam mnogo masla in ne bi mogla izhajati brez njega."

Druga dama: "Res, strašno je to. Revni ljudje so zelo na boljšem kot smo me. Kajti oni so seveda vajeni margarina. Moja kuharčina pomočnica ima veliko družino in prepričana sem, da vedno uživa margarin. Gotovo ne bo rabila vseh kuponov, ki ji gredo za maslo. Upam, da jo bom mogla pridobiti, da mi prepusti svoje kupone za maslo. Gotovo ji bo vse eno."

Prva dama: "Kako srečni ste! Gotovo, take vrste ljudje sploh ne uživajo masla."

Duhovi pa znajo! Pokojni Houdini, veliki čarodej, ki ni verjel v duhove in strahove in je trdil, da s svojo umetnostjo lahko stori vse, kar pravijo mediji, da prihaja iz "drugega sveta," je prvič prišel v dotiko s spiritizmom, ko je obiskal v tistih časih znano spiritistko madame Palladino. Obljubila mu je, da se oglasi duh njegovega očeta, kadar pade ona v stanje, zvano trance, v katerem lahko občuje z drugim svetom. To je bilo v New Yorku in govorila sta kajpada angleško. — Madame Palladino je navidezno zaspala in zaslišal se je globok glas: "O to je tvoj ljubi oče; sin moj, zelo me veseli, da si dosegel tako velik uspeh. Zasledoval sem tvojo karijero z največjim zanimanjem in ponosen sem nate." — "Halo, ata," je zaklical Houdini, "kdaj pa si se naučil angleščine?"

Njegov oče je bil doma iz Avstrije in v "tem" življenju nikdar ni znal angleško.

ČLANARINA CANKARJEVI USTANOVIM IN TISKOVNI FOND C. G.

Prispevali od 25. marca do 23. aprila 1940:

Društvo št. 137 SNPJ, Cleveland	\$ 6.00
Neimenovan, Sharon, Pa.25
Progresivne Slovenke (Centrala)	6.00
E. K.	5.00

Skupaj v tem izkazu\$ 17.25
Zadnji izkaz 117.50

Skupaj od 23. decembra 1939 do 23. aprila 1940\$134.75

Odbor Cankarjeve ustanove in Cankarjevega glasnika se zgoraj omenjenima organizacijama in posameznikom iskreno zahvaljuje. Želeli bi, da bi dobili mnogo posnemovalcev.

CANKARJEV GLASNIK

MESEČNIK ZA LEPOSLOVJE IN POUK

III.
LETNIK
1939-1940

♦
10.
številka

Demokracija v krizi

Nihče, kdor zasleduje dogodke in opazuje pojave sedanje burne dobe, ni mogel prezreti dejstva, da je demokracija postala predmet razmotrivanj in razprav povsod, kjer se življenje narodov presoja resno in se duhovi ne vdajajo kismetu, ali pa volji samozvanih mogotcev. Omenja se demokracija pač tudi na drugi strani — s sovražnimi besedami, zaničljivimi gestami, s prezirljivim smehljajem. Fašizem in nacizem tulita, da je demokracija prav sedaj dokazala vso svojo ničvrednost, ko je padla v blato pred sijajem in mogočnostjo totalitarstva. Pete kolone, ki imajo svoje člane po vseh deželah, pritrjujejo, tukaj glasno kakor diktatorji sami, tam v temnih kotih, kjer čakajo, da pride njih čas kakor na Danskem in Norveškem.

Stare so te pesmi in nobena nota v njih ni nova in originalna. Bučne so in ušesa pretresajo in včasih tudi možgane, ki se branijo s tem, da se umaknejo vsaki misli, predstavniki božanskega absolutizma pa sprejemajo molk kot glorijsko in hozano: "Ves 'moj' narod, glejte, se strinja z menoj!"... Tisti narod, ki ga "vodja" nikdar ne vpraša, kaj da misli, kaj da hoče, ker mu ne priznava nobenih sposobnosti razen tistih, ki jih ima vsaka čreda... Stare so te pesmi, ubranosti in lepote pa ni v njih, kajti lepota kakor misel je revolucionarna in zato jo sovraži trinoška oblast. Lepota hrepeni po svobodi, zakaj če so ji peruti zvezane, ne more poleteti v višave, če so ji usta zamašena, ne more zapeti, če ji je predpisan vsak korak, ne more zaplesati, če so ji roke uklenjene, ne more ustvarjati. Kako pričakovati lepoto od tiranskega hreščanja?

Bahavo je in prevzetno. Zabavlja in izziva. Roga se in zasmehuje. Nehote uide opazujoča misel v žganjarijo, kjer se je največji zbadljivec napil, da komaj stoji na nogah, pa robanta, se postavlja, grozi in strahuje — pa se nenadoma zvali na popljudana tla.

"Vlado drhali" imenuje Cezarjev imitator demokracijo in

“drhal” kima. — “Ničesar ni dosegla sodrga. Pa glejte mene! Jaz! Jaz! Jaz! . . .”

Demokracija ni nikdar bila brez nasprotnikov. Ko so se v stari zgodovini začeli kazati njeni prvi začetki, so jo aristokracije pobijale idejno in dejansko. Argumenti, ki so jih rabile takrat, se v teku dolgih stoletij niso nič izpremenili, tudi ne pomnožili, le da se včasih odenejo v drugačne besede, ki pa vendar ne pomenijo nič novega. Zajeti so vedno iz ošabnosti in iz preziranja ljudstva. Nekateri ljudje so plemeniti, množica je pa prosta: prve je kakšno božanstvo, ali priroda, ali zgodovina pozvala, da vladajo, drugim je namenjeno, da služijo in ubogajo, ker za drugo niso sposobni. Večina je čreda brez glave, ki bi bila izgubljena brez vodnika, že ob rojstvu določenega za to nalogo. Tako se je razvilo dedno plemstvo in na vrhu te plasti je bila rodbina, od nebes poklicana, da gospoduje. Včasih pa se je božanstvo zmotilo in pravi Cezar je bil rojen v napačni hiši; namesto iz kraljevske palače, je prišel iz predmestne hiše ali iz kakšne kočice in oblasti mu ni dala dedna pravica, temveč njegova izredna moč in — seveda — božanska volja. Jupitrova, ali Perunova, ali Wotanova volja bi se pač lahko imenovala ugodna konstelacija, sila razmer, porajajoča razloge, iz kakterih izvirajo posledice, ampak taka razlaga bi ponižala dostojanstvo mogotca, ki ne dolguje hvaležnosti nikomur, razen samemu sebi.

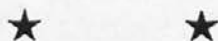
Diktatorjev ni ustvarila šele naša doba; tudi sile, ki so jih dvignile na površje, niso tako nove, da jih ne bi našli na mnogih straneh pretekle zgodovine, četudi so oblike, katerih se poslužujejo, raznovrstne. Med barbari delujejo na en način, v fevdalni družbi nekoliko drugače, v našem kapitalističnem redu pa zopet z drugimi sredstvi. Ampak brez teh socialno zgodovinskih sil ne bi bilo ne Caligule, ne Atila, ne Džingis kana, ne Napoleona, pa tudi ne Mussolinija ali Hitlerja. Vsa njihova energija, individualnost, genijalnost in kar se jim še more pripisati velikanskega in čudovitega ne bi bilo naredilo iz njih vodnikov, če bi bili s popolnoma enakimi lastnostmi rojeni petdeset let prej ali pozneje. Morda bi Mussolini še danes pisal radikalne članke in napadal kapitalistične avtoritete, Hitler pa bi krošnjaril po Dunaju in preklinjal delo. In oba bi morda tako utonila v demokratični družbi, da v tretji generaciji nihče ne bi vedel njunih imen.

To so kajpada brezbožne misli, ki ne smejo na dan, da jih ne zasači gestapo in da ne izkusijo slasti koncentracijskega tabora, kjer bi se jim dokazalo, da je demokracija le utvara brez krvi in mesa in da bo, kar še rogovili pod tem imenom po svetu,

v kratkem pohojeno v blato pod petami edino plemenite, izvoljene rase in njenega edinstvenega, božanskega voditelja. Kos za kosom Evrope pada pred njim — kdaj je kakšna demokracija tako zmagovala? Hitreje se širi njegov imperij kot je osvojeval Aleksander Veliki — kako bi mogel rajh tako poplavljeni dežele brez njega? Pred tremi stoletji so nemški cesarji imeli toliko sveta pod svojo oblastjo — on ustvari Nemčijo, ki bo obsegala vso Evropo, ukazovala vsemu svetu, dvignila svastiko nad vsemi deželami tega planeta.

Tedaj bo konec demokracije za vse veke vekov . . .

Pesimizem je zajel milijone src. Nacizem piše uspeh za uspehom v svoj dnevnik. Dežele, ki niso nikdar slišale groženj in niso slutile nobene nevarnosti, so preko noči občutile osvojevalčevo pest. Kje je še država, kateri ne bi bilo treba trepetati, da jo zadene enaka usoda? Če se doslej nobena ni ubranila, kako naj se branijo tiste, ki pridejo še na vrsto?

Strah je razumljiv. Zverinsko divjanje na Poljskem, na Češkem, zoper Žide ga razlaga. Toda strah ni še nikdar ukrotil zverine in defetizem v sedanjem položaju je že kapitulacija, kateri ne more slediti nič drugega kot črno suženjstvo.

Zdelo bi se, da potrebuje nacijska Nemčija sedaj vse svoje ljudi doma, za vojsko, za obdelovanje zemlje, za izdelovanje vojnih sredstev, za domače potrebe; pa preplavljajo nemški turisti ves Balkan, male zapadne dežele, kraje, ki nikdar niso imeli privlačnosti za tujce — in ti prijatelji so radodarni s svojimi sveti: "Nikar se ne upirajte Nemčiji, ki vas hoče ščititi pred tujimi imperijalisti. Sprejmite Nemce kot prijatelje in pomagali vam bodo, urediti deželo kakor svojo lastno domovino."

Kakor svojo lastno domovino . . .

Ali ne bi bilo res najpametneje, vdati se in sprejeti protekcijo mogočne sile, namesto da se dežela izpremeni v puščavo in jo preplavi kri?

Kakor strah je tudi to vprašanje razumljivo. Ampak odgovora ne sme narekovati strah, ki je izraz bolnega duha in ne more zdravo misliti. Mnogo je grešila demokracija zadnja leta in čudno ni, da se ji tiranski mogotci rogajo. Ponovno naštevanje teh grehov ne izpremeni dejstev, ki so izšla iz njih, toda prav ta dejstva dajejo narodom nauk in gorje jim, če ga ne bodo znali vpoštevati! Zoper solidarnost tiranov mora nastopiti solidarnost demokracije; brez nje so vsi njeni deli obsojeni na poraz, morda na pogin.

Poleg kratkovidnosti državnikov je nacističnemu tolovajstvu največ pomagala plašna strahopetnost. Ko je nevarnost za

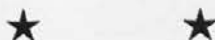

Čehoslovaško postala resna, so bile obljube pozabljene, pogodbe raztrgane, v Angliji in Franciji so — z nekaterimi izjemami — mislili le nase, Poljaki in Madžari so opazili kalno vodo in nastavili trnke, mala antanta je izdihnula in Čehi so bili prepuščeni neizbežni usodi. Nacistična tolpa pa je dobila v kremplje najmočnejšo trdnjavo v srednji Evropi in pot za nadaljne rope se ji je odprla. In vsi, ki so se s tem sebičnim ravnanjem hoteli zavarovati, so zdaj prišli na vrsto, ali pa trepečejo, da pridejo jutri na red. In prišli bodo, druga za drugim, če ne preženejo strahu iz svojih src in se ne otresejo grešne sebičnosti. Tisti, ki verujejo, da bi bila kapitulacija manjša cena, se bodo pa naučili, kar so spoznali v Avstriji oni, ki so pozdravljali nacistične čete z oljkami in alelujo, pa sedaj na tihem preklinjajo svojo kratkovidnost, beže iz dežele, ali pa vzdihujejo v koncentracijskih taborih po minulih dneh.

Za vse je bilo že toliko šole, da ni nobene opravičbe za noben izgovor. Kakšna je "protekcija," ki jo prinašajo Goehringi, Himmlerji, Streicherji e tutti quanti, se lahko vidi na Češkem, ki je "protektorat." Lahko bi kaj povedali o tem Slovaki, ki so pomagali razdejeti Čehoslovaško in pozdravljali prihod nacijev. Ta protekcija se že vidi na Danskem, kjer je domače prebivalstvo čez noč postalo brezpravno.

Nauki prihajajo od vseh strani in le tisti, ki ga vse grmenje in pokanje ne more zdramiti, jih ne bo razumel.

Za trenotek najvažnejši nauk je ta, da je sedaj odločen odpor najnujnejša potreba — ne le za tiste, ki so že napadeni, ampak za vse, ki morejo priti na vrsto jutri, pojutršnjem, prihodnji teden, ali prihodnje leto. Celega teleta noben Hitler ne more požreti; ampak dovolite mu, da si nareže zdaj kos stegna, zdaj obistno pečenko, potem jetra v omaki, pa jezik s hrenom, pa ga pohrusta prej kot se vam bo zdelo verjetno. In v nobeni obliki ne bo več teleta.

Nacizem ne posnema niti nekdanje avstrijske monarhije. Ves njen germanistični absolutizem je bil le igrača v primeri s tem, kar uganjajo nacistični tolovaji po prigoljufanih, ukradenih ali s pomočjo izdajstva ugrabljenih deželah. Masne moritve Poljakov, ki se vjemajo z grožnjo, da v dvajsetih letih ne bo Poljakov več, uvajanje tlačanstva, zemljiški ropi na debelo, najdejo komaj kaj primerov v zgodovini; vse to pa ni momentano prekipevanje strasti, temveč je popolnoma v skladu s sistemom in z načrti nacizma in to počenjanje se bo nujno ponovilo povsod, kjer bodo hoteli prostora za "Herrenvolk" — če ga ne prepreči združen, odločen, neustrašen odpor. In pravočasen odpor.

Ta odpor je boj za ohranitev tiste demokracije, kar je je na svetu. Na tem mestu ni treba ponavljati, da ta demokracija ni popolna, da ji manjka mnogo važnih pogojev, da je pogostoma popačena. Vse to je bilo že neštetokrat povedano, tudi na teh straneh. Toda kdor hoče več demokracije, mora pred vsem ohraniti to, kar je je. Boj za večje ljudske pravice je povsod težak, ampak trditev, da je za ta boj vse eno, kakšen je režim v deželi, je navadna laž. V Angliji, Franciji, Ameriki se postavljajo političnemu boju delavstva ovire; v Nemčiji ali v Italiji je nemogoč. Angleški toriji so politični in socialni nazadnjaki in se lahko merijo z našimi "gospodarskimi Bourboni"; a kljub vojni in njeni neizogibni cenzuri komunisti še vedno agitirajo, ne le proti Chamberlainu, kar delajo tudi socialisti, ampak proti vojni in za mir pod Hitlerjevimi pogoji. V Nemčiji ne bi tak agitator niti stavka končal, ker bi ga prej imeli gestapovci v pesteh.

Te razlike so dejstva in tajiti jih, je nepošteno. Če pa so resnične, jih je treba vpoštevati v času svetovne krize, kakršna je sedanja. Demokracija se bori za svoj obstanek. Chamberlain ne lomi kopja za demokracijo. Seveda ne. Ali pa naj demokracija dvigne roke, odvrže puške in odkoraka v nacijski tabor s klicem "Kamerad," le zato, ker je ministrski predsednik v Angliji nazadnjak, Anglija pa je v tem boju vendar potrebna? Ali naj norveški socialisti odklonijo angleško pomoč zaradi Chamberlaina? Ali naj mali narodi, katerim se obljubuje boljša zaščita kot so jo dobili Poljaki, vprašujejo, kdo je v Angliji na čelu vlade, kako stara je njegova žena, kateri krojač mu šiva suknjo, medtem se pa nacijske čete zbirajo ob meji in v deželi se peta kolona pripravlja za akcijo?

Ne pomagati demokraciji, taki kakršna je, da se more ohraniti in postati taka, kakršno hočemo, se pravi, pomagati njenemu sovražniku. Eno ali drugo — nevtralnost je beseda in v tem slučaju zlagana.

O demokraciji razpravljajo bolj obširno, bolj globoko, bolj vsestransko kot v mnogih letih veliki umovi, Angleži, Francozi, Nemci v inozemstvu, Skandinavci. Skoraj vsa razmotrivanja so kritična, večina prihaja do zaključka, da so temeljite reforme neizogibne in presenetljivo mnogo jih napoveduje poglobitev demokracije z gospodarsko osnovo. Beseda kolektivizem se za čudo često ponavlja. V Evropi je vojna silno poživila zanimanje za socialno vprašanje in socializem in kdor je to opazil, bo razumel, da je Hitlerjevo sovraštvo do demokracije sicer res-

nično, njegovo zasmehovanje pa le zakriva njegov smrtni strah pred njo.

Demokracija je človeška ustanova, pa se često moti in greši. Toda tiste sile, ki so jo porodile, skrbe za to, da se zmote popravljajo in spoznani grehi izbegavajo. Podvržena je, kakor vse, kar živi razvojnemu zakonu. Na svet je prišla kot otrok, nepopoln, nerazvit, poln pomanjkljivosti in napak, ampak sposoben učenja, spoznavanja in porabe naukov. Življenje je njena šola in v njem je razredov brez števila: obupati nad njo, ker ne zdela vseh obenem, pomeni nerazumevanje človeka, pustiti volku, da jo zakolje, ker še ni končala vseh šol, pa pomeni, priznati volka za gospodarja.

Rešimo demokracijo z njenimi nedostatki; lože jo bomo rešili teh in jo spopolnili kot pa naredili novo iz ničesar.

Pustolovščine očaka Mortigolaža

Zgodba iz barbarskega prvega stoletja

IVAN MOLEK

I

V TISTIH ČASIH JE ŽIVEL na otoku Rapazi v Zelenem morju oče Mortigolaž s svojo veliko pastirsko družino. Imel je največje pašnike, največjo hišo iz hlodov in maha, največje hleve iz protja in slame in največjo čredo goveje živine, koz in ovac med vsemi pastirskimi rodbinami na otoku Rapazi.

Vredno je pripomniti, da je Mortigolaževina uživala že dolgo časa po vsem otoku sloves mirne pastirske rodbine. Sicer je bilo res, da so se Mortigolaževi med seboj večkrat skavsali in mlatili drug drugega po bučah, tudi so včasih komu iz svoje srede razčesnili lobanjo in ga potem neslavno pokopali pod košatim gabrom v šumi, ali ta stara pastirska tradicija je bila doma povsod med Rapažani in nihče si ni belil las zaradi tega; kar je vredno omeniti, je to, da je Mortigolaž živel v vzornem miru s svojimi sosedi.

Oče Mortigolaž je imel navado reči: Bogovi so nam dali dovolj pašnika, dovolj črede, dovolj žensk, dovolj pijače in dovolj zdravja—in česa nam je še treba? Dokler puste naši sosede pri miru nas, bomo tudi mi pustili njih in njihove črede pri miru.

Sosedje Rapažani so bili zelo, zelo veseli tega in zelo, zelo radi so pustili Mortigolaževino pri miru . . .

Zgodilo se pa je, da je nekega dne pičil sršen očaka Mortigolaža. Pik je naredil bulo, ki je sicer kmalu splahnila, toda pod kožo je nekaj ostalo. To, kar je ostalo, je polagoma prišlo očaku v glavo—in to je zadostovalo . . .

II

Oče Mortigolaž je poklical k sebi svojega najstarejšega, kočatega sina Grčo in glavarja svojih pastirjev, čokatca Martinčka.

—Čujta, vidva—jima reče—ali se vama ne zdi, da ni vse dobro v naši Mortigolaževini?

—Resnično se nama zdi tako—odjekneta soglasno Grča in Martinček kot je bila navada, kadar je najvišji poglavar pripravljaval novo postavo, zapoved, načrt ali kar koli že.

—Meni se vidi, da se naši veliki družini godi krivica, nadaljuje oče Mortigolaž in si gladi orjaški povesci pod nosom. Ne samo, da se mi vidi, jaz čutim—jaz vidim, jaz vem, da se nam godi krivica.

—Da, krivica! Kjer koli je, kar koli je—krivica je, če ti to vidiš in veš, oča.

—Čujta! Od severa vlečejo hladne sape, ki se dobro priležejo v poletni vročini. Ali ni to resnica?

—Živa resnica, živa resnica!

—Dobro. Naša Mortigolaževina pa nima dovolj te hladne sape, nima po leti dovolj hladnega zraka; okno naše domovine na severu je zaprto. Kdo in kaj ga zapira?

Očak Mortigolaž odpre okence in pokaže proti severu.

—Vidita onile hrib? Ta nam odbija hladne vetrove od severa. Ni li to krivica? Pomislimo! Na otoku Rapazi je naša rodbina največja, naša hiša je največja, naša čreda je največja in naši pašniki so največji. Ali ni to dovolj razlogov, da mora biti tudi naša pravica največja?

—To se razume! Absolutno!

—Kaj naj storimo?

Grča in Martinček ga debelo gledata.

—Onile nesrečni hrib je last rdečelasega soseda Kačaka. Kakšno pravico ima rdečelasi Kačak do onega hriba? Po kakšni pravici si je postavil hišo in hleve na hribu? Kdo mu je dal pravico, da s svojim hribom zapira našo veliko dolino hladnim severnim sapam? Koliko časa bomo še trpeli to nezaslišano krivico? Grča in Martinček ga debelo gledata.

—Jaz pravim: niti enega dneva več!

—Niti enega dneva več!

—Dobro torej. Glavarja Kačakovine pozovemo na naš dvor in mu povemo pogoje, kako in kaj glede tistega hriba. Ponudimo mu sto koz in dva jarca za hrib, Kačak naj se pa seli v svojo dolino onkraj hriba. Pravilno?

—Pravilno, oča, pravilno!

—Pravilno. Naj živi Mortigolaževina!

—Naj živi Mortigolaževina! —

III

Rdečelasi sosedi Kačak se je začudil, ko je prejel vabilo, naj se zgleda pri očaku Mortigolažu zaradi "krize, ki je nastala v vzornem sosedstvu." Ničesar ni vedel o kakšni krizi, ali ker je zaupal mirnemu, dasi mogočnemu sosedu, se je takoj podal tja—bolj iz radovednosti kakor iz strahu.

—Zdravo, oča Mortigolaž, ga pozdravi in mu pomoli široko dlan v znak dobrega sosedstva. Zdravo, tvoja družina in vsa žlahtna rodbina! Naj bogovi rosijo blaginjo na tvoje ljudi in na tvoje črede, da boste srečni in da bodo

črede debele! Daj mi, oča Mortigolaž, drobec kruha in vščipec soli v znak prijateljstva.

Očak Mortigolaž pa ne ponudi sosedu ne kruha in ne soli, še lesenega sedeža mu ne ponudi, le svoje košate brke si suče in za hipec ga ošine z mrkim pogledom.

—Sosed Kačak, na kratko bova opravila. Moja rodovina je zaključila, da kupi od tebe onile hrib, na katerem je tvoja hiša s hlevi vred. Ne spodobi se več, da bi tale velika in bogata domačija stolovala v dolini, ko pa je na bližnjem hribu toliko hladnega zraka... Damo ti sto koz in dva jarca za hrib in ti se preseli v dolino na oni strani. Velja? Če velja, dobiš kruh in sol v znak, da smo prijatelji, ako pa ne velja, smo sovražniki—in ti, Kačak, dobro veš, kako postopa velika Mortigolaževina s svojimi sovražniki...

Sosed Kačak ostrmi. Mortigolaževe besede so ga zadele kakor strela iz jasnega. Trajalo je nekaj hipov, preden se je zavedel krize, v kateri se je znašel.

—Sosed Mortigolaž—strašno je, kar mi praviš! Ti si gospodar na svojem in to je tvoja pravica, jaz sem gospodar na svojem in to je moja pravica. Dve pravici sta si navskriž in kdo bo sodnik? Onile hrib je moj, je naš že od pamtiveka—in jaz ga ne dam za nobeno ceno! Tvoj razlog je ničev, oča Mortigolaž; zemlje in hladnega zraka imaš dovolj brez mojega hriba. Čuvaj svoje in spoštuj tuje, pravijo bogovi...

Mortigolaž se prezirljivo nasmehne.

—Tvoja pravica, Kačak, je moja krivica, moja moč je pa moja pravica. Jaz bom sodnik!

—Tako ne pravijo bogovi, o Mortigolaž!...

—Hehehe, bogovi! Bogovi so zmerom bili in zmerom bodo na strani onih, ki imajo moč. Ali ne veš iz preteklosti? Mar ne poznaš zgodb, ki jih slepi pevci pripovedujejo od roda do roda? —

Kačak pomolči. Spomnil se je na bridka poglavja minulosti.

—Ali je bila tvoja zadnja beseda, ki si jo izgovoril? povzame čez nekaj časa.

—Zadnja, Kačak, zadnja!

—Pozivam se na čast tvoje sosedovske miroljubnosti, Mortigolaž, ki je znana po vsej Rapazi! —

—Nobene besede več — Odslej bo govorila pest! —

IV

Ves otok Rapaza se je zdrzil ob novici, da je očak Mortigolaž zavrgel staro tradicijo svoje hiše, miroljubnost, in dejansko napadel svojega rdečelasega soseda na severu. Rapazani se niso mogli znajti; oni, ki so slepo verjeli, da je Mortigolaža sama pravičnost, so ga nerodno zagovarjali, češ v pravem je, on že ve, kaj dela; oni pa, ki niso odobravalij njegovega početja, so ga nazvali hinavca, ki drugače dela kakor je govoril dolga leta. Rapaza se je razdelila na dva tabora.

Sporno vprašanje, kdo je v pravem, je kmalu rešil očak Mortigolaž sam z dovršenim činom. Njegova pastirska armada pod vodstvom čokatega Martinčka in opremljena s težkimi gorjačami in krdelom divjih psov volčakov je bliskovito padla po Kačakovini na hribu; padla je kakor besna burja, potolkla in deloma razpodila je Kačakove brambovce s hriba. Porušena in s tal pometana je bila hiša rdečelasega Kačaka, njegovi hlevi so se razkadili kot pleve in njegove kašče ter seniki so bili uničeni.

Tako si je očak Mortigolaž prisvojil Kačakov hrib, da mu bo okno za hladne sape. Svojo staro domačijo v dolini je prepustil mlajšemu sinu, sam z najstarejšim sinom, koščatim dolginom Grčo, se je pa preselil na vrh nove imovine in si je tamkaj postavil novo domačijo in nove hleve za svoje velike črede.

Uveljavil je svojo pravico . . .

V

Za lepim poletjem je pa prišla grda zima.

Prijetne hladne sape od severa, ki so po leti hladile novi dvor očaka Mortigolaža, so se izpremenile v ledeno ostrino, ki se je zadirala v človeško kožo, da je bila kmalu vsa razpokana. Ni bilo razveseljivo, bogami, na novi Mortigolaževini po zimi.

Očak Mortigolaž je skremžil obraz in nagrbnčil čelo. Poklical je koščatega Grčo in čokatca Martinčka na novo posvetovanje.

—Kaj pravita vidva o tem pasjem položaju? ju vpraša. Naše okno, ki smo si ga junaško in po vsej naši pravici priborili, nas je prevarilo, ali ni res?

—Res je, oča, odvrneta možaka soglasno in si hukata v pesti in maneta prezeble prste. —Treba nam je toplejših kožuhov, treba nam je več drv.

Stari ju grdo pogleda.

—Kakšnih kožuhov, kakšnih drv, strela jasna? Dokler smo bili na stari domačiji v dolini, nismo menjali kožuhov in nismo bolj kurili. Dolina je toplejša po zimi; v dolini je prijetneje po zimi, ali ni res?

—Resnično je v dolini toplejše po zimi, oča.

—Tale hrib nas je varoval ledenih sap—tole okno je bilo zaprto in dobro je bilo tako. Kaj nam torej preostaja? Tole proketo okno je treba zdaj zapreti, toda kako? . . .

—Ti boš vedel, oča, kako.

Mortigolaž si osmuče košati povesmij pod nosom.

—Čujta, to bo tako: zima—besi jo vzeli! —nam je skrčila pravico v novo krivico; to krivico si moramo raztegniti v novo pravico. Nazaj v našo staro domovino v dolini ne smemo, ker to bi bila sramota, umik, naposled pa ni tamkaj več prostora. Čujta! Poiskati si moramo novo dolino na severni strani tega izdajalskega hriba . . . Na nasprotni strani te doline je nov hrib, ki nas bo varoval pred lednimi burjami.

Grča in Martinček se spogledata in oba hkratu kihmeta.

—Kihnila sta! To je znamenje, da vama govorim božjo resnico.

—Toda, oča, v tej dolini je nova Kačakovina, na hribu nad njo pa ima očak Kozelj svojo pastirsko domačijo. Kačak nima več kam iti, če ga spodimo iz doline . . .

Očak Mortigolaž si začne srdito cukati povesmij.

—Bebca! Da, prava bebca. Sram me je, ker sta moja. Zaslužita, da bi vaju pred sončnim vzhodom likvidiral! Ali se bomo mi brigali, kam naj gre Kačak? Ta bi bila lepa, bogami! Čujta! V imenu naše pravice ne poznamo Kačaka—poznamo samo sebe in svoja kljuseta. To je naša pravica! Ta pravica je, da mora biti Kačakova dolina naša—in ako Kačak ne more iti v zrak, mora iti v zemljo! Razumeta?

—Razumeva, razumeva.

—Dobro torej. Pokličimo Kačaka takoj, vse drugo pojde samo ob sebi . . .

VI

Rdečelasi pastirski očak Kačak, ki še ni prebolel sramote in škode z izgubo svoje stare

domačije, a se je po malem poskušal tolažiti s tem, da je po zimi v dolini prijetnejše življenje, je ostrmel, ko je prejel novo povabilo, naj pride na dvor svojega premagovalca. Izkušnja ga je naučila, pa ni pričakoval nič drugega. Naj pride, kar pride, pomagati si ne more . . . Zavil se je v kožuh, nategnil črno kučmo čez ušesa in z dolgo palico v roki je odkobacal po debelem snegu na svoj bivši hrib.

—Kaj imaš tako važnega, sosed Mortigolaž, da me vabiš ob tako slabem vremenu?

To pot Kačak ni poprosil soseda drobtine kruha in ne vščipca soli, niti mu ni želel blagoslova bogov.

Očak Mortigolaž spet ošine soseda s črnim pogledom, ki je skoro sesul Kačaka.

—Omenil si vreme in uganil si vzrok vabila, Kačak. Tale tvoj bivši grič nas je prevaril, postavil nas je z dežja pod kap; skratka, oplazil nas je z novo krivico—ledeno burjo—katere ne bomo trpeli.

—Gledam in strmim! Kako naj to razumem? Ti si vendar hotel hladnih sap—in zdaj jih imaš. Kaj imam jaz opraviti pri tem? Mar sem jaz odgovoren za burjo?

—Le počasi, Kačak. Tale višina, to prekleto brdo je po zimi morda dobro za volkove in lisice, morda je bilo dobro za Kačaka, nikakor pa ni dobro za Mortigolaža. Mi potrebuje mo zavetja v dolini—in ti si odgovoren, da zavetja še nimamo, ker si nam na poti . . .

—Poslušam te in strmim, Mortigolaž! Zakaj ne greš nazaj v svojo staro dolino?

V očeh očaka Mortigolaža se zabliška srd.

—Vedi, Kačak, da Mortigolaži ne hodijo nazaj—samo naprej!

—To pomeni, da mi hočeš zdaj vzeti mojo dolino, edino domačijo, ki mi je še ostala . . .

—Damo ti sto koz in dva jarca za tisto kotlino. Vzemi ali pusti!—

—Kam naj pa denem koze in jarce? Kam naj denem sebe, svoje ljudi in črede? V zrak ali v zemljo? Kam?

—Kamor hočeš—v zrak ali v zemljo. Tvoja skrb!

Kačaka oblijejo bridke solze in ves strt se sesede.

—Milost, Mortigolaž! To pomeni, da moramo umreti!

—Umrite, če nimate "Lebensrauma" . . . Prav za prav zaslužiš, da bi dvakrat umrl, Ka-

čak. Prvič zato, ker se protiviš moji pravici, drugič pa zato, ker motiš božji mir in izzivaš prelivanje krvi!

Rdečelasi starec bulji in bulji v soseda.

—Pri bogovih—ne razumem te!

—Hihihi! Vem, da ne razumeš . . . Manjvredni stvari, ki so nam samo v napotje, niso še nikdar razumeli, kar je treba razumeti . . . Le nam je dano, da razumemo.

VII.

Na otoku Rapazi v Zelenem morju je ponovno završalo.

Od pastirske domačije do pastirske domačije je šel bard s plunko na hrbtu in prepeval krvavo novico, da je Mortigolaževa pastirska truma spet napadla domačijo očaka Kačaka. To pot so se Mortigolaževi napadalcii vsuli s hriba v dolino; po snegu in ledu so pridrsali. Borba ni bila lahka. Kačakovih je sicer bilo malo, ali šlo jim je za življenje in smrt in branili so vsako ped zemlje in vsak kamen z nadčloveškim pogumom.

Obupno je Kačak prosil soseda Purmana na hribu severno od svoje doline, naj mu pomaga. Svaril ga je, da je obramba Kačakovine obenem obramba Purmanovine, kajti pred pobesnelim Mortigolažem ni več varen noben sosed. Zaman je bila Kačakova prošnja. Purman je mrzlo odgovoril: Mi smo nevtralni za vsako ceno . . .

Spet je bila Rapaza raztrgana na dvoje; spet je polovica otočanov preklinjala Mortigolaža in Purmana, ki ni hotel pomagati Kačku, druga polovica je pa igrala hinavca in prepevala hinavsko pesmico nevtralnosti . . .

Po treh tednih je bard poročal s tužno melodijo svoje nove pesmi, da Kačakovih ni več. Vsi do zadnjega so obležali mrtvi pod gorjaci Mortigolaževih pastirjev. Zmagoviti Mortigolaž si je prisvojil Kačakovo dolino, uplenil Kačakove črede in drugo imetje in si je postavil nov dvor v nižinskem zatišju, katerega ni dosegla ledena burja.

VIII

Na Rapazo je prigrelo poletje.

Mortigolažu spet ni bilo prav. Potil se je v svoji novi kotlini, potili so se njegovi ljudje in njegove črede, da je bilo kaj.

—Bogovi nas tepejo, oča, mu je potožil

pastirski vodja Martinček in si brisal curke znoja s čela in lica.

Poleg čredovodje je stal prvorojenec Grča, ki se je tudi brisal, toda rekel ni nič; čakal je, kaj poreče oča.

—Bogovi—nič! Kaj bodo bogovi!—se zadržere očak Mortigolaž na čredovodjo. Bogovi nas tepejo, če se mi sami tepemo—in bogovi nam pomagajo, če si sami pomagamo! Razumeš, Martinček?

Čokatcu Martinčku se pošibe kolena. Da je mogel biti tako trapast!

—Na vsak način razumem. Oprosti, oča, zareklo se mi je . . .

—Tudi jaz razumem, se brž ponudi Grča.

—Torej, to se pravi, da se sami tepemo, če nas tepe vročina v tej pasji luknji, nadaljuje očak Mortigolaž nekoliko pomirjen, brisoč si razgaljene kosmate prsi. Zakaj si ne pomagamo? To je vprašanje.

—Tamle na hribu, kjer smo lani letovali, so hladne sape, namigne Grča.

Mortigolaž poskoči, kakor da ga je pičil gad.

—Strela jasna! Sram me je, da si moj prvorojeni sin, oh, kako me je sram! Ali si že pozabil, da Mortigolaževi ne hodijo nazaj, kadar enkrat začno korakati naprej?

—Jaz nisem pozabil, popravi čokati Martinček.

—Nikdar nazaj! grmi dalje očak. Nikdar nazaj, če se nočemo osramotiti pred vsemi ostalimi Rapažani! Na kratko: naše okno za hladne sape je zdaj na Purmanovem hribu. S kakšno pravico se bo ta cepec, Purman, košatil tamkaj nad nami? To bi bila za nas največja krivica. Ne pozabita: mi potrebujemo okno za hladne sape v tejle vročini. To je naša potreba—in naša potreba je naša pravica in naš zakon!

IX

Pastirski rodovi na Rapazi so že pričakovali nekaj takega; slutili so, da očak Mortigolaž ne bo prenehal, ker ne more.

Kajti dvakrat v letu pride poletje in pride zima; prideta pasja vročina in ledena burja—in če je Mortigolaževina zbežljala dvakrat, lahko zbežlja trikrat.

Očak Purman se je bridko kesal, ker ni pomagal Kačaku, toda bilo je prekasno. Upal je, da njegov sosed v dolini severno od njega ni tako bedast kot je bil on, ampak, o bogovi,

zmotil se je . . . Bogovi še niso izučili ljudi, da posameznik ne šteje dosti ali nič proti velikani; niso jih še izučili, da se morajo posamezniki združiti, če hočejo ugnati nasilnika v kozji rog.

Zgodilo se je, da je Purman moral oditi Kačakovo pot in bard je imel novo pesem . . .

Rapaški bard je pa moral zložiti še sedem zgodovinskih epopej.

Kajti očak Mortigolaž je po zmagi nad Purmanom izvršil še sedem napadov in izvojeval še sedem zmag in osvojitvev. Drugače ni moglo biti. Za vsakim hribom je bila nova dolina in za vsako dolino nov hrib—vsaka nova dolina je bila nova sopara in vsak nov hrib je bila nova ledena burja . . . Vsaka "pravica" se je kmalu izpremenila v "krivico" in teh "pravice" ter "krivice" ni hotelo zmanjkati . . .

Ali vendarle jih je zmanjkalo!—

X

Po sedmem Mortigolaževem napadu in zavzetju sedmega hriba je zmanjkalo doline in celine. Mortigolaževi so prišli do morja—in morje je zaključilo nadaljnje napade.

—Kaj bo pa zdaj? vpraša čokatec Martinček očo, ki je stoječ na robu svoje nove višine zijal kakor okamenel na veliko maso vode, katera ni še nikdar videl. Pijanost devetih zmag ga je minila v hipu, ko je zagledal morje.

—Kaj bo pa zdaj? Ponovi za čokatcem prvorojenec Grča, ki je tudi strmel.

Očak Mortigolaž ne reče nič, samo srdito suče svoje orjaške brke in strmi in strmi . . .

"Kaj bo pa zdaj?" je postalo klasično vprašanje, ki se je širilo od pastirske domačije do pastirske domačije po vsem otoku Rapazi. Pojoči in brenkajoči bard je "kaj bo pa zdaj?" uvrstil v svojo najnovejšo pesem; naredil je iz tega vprašanja refren, ki se je ponovil devetkrat in ves otok—razen Mortigolaževih—je pel:

Oh, kaj bo pa zdaj?

Oh, kaj bo pa zdaj?

Oh, kaj bo pa zdaj? itd.

Odgovor je prišel, ko je zatulila prva burja. Grdo je tulila z morja—trikrat hujše in trikrat bolj ledena kakor kdaj prej, ko je brila vrhove višin in zadirala igle v človeško kožo.

XI

—Mi moramo naprej—zatuli stari očak Mortigolaž, kakor da hoče pretuliti ledeno bur-

jo. Mortigolaževi nimajo navade, da bi šli nazaj—samo naprej!

Grča in Martinček ga pogledata in se zgrozita. Strahoma stopi čokati Martinček h Grči in mu pošepče na uho:

—Ali se ti ne vidi, da se je očetu zmedlo? Takisto strahoma mu Grča odšepče:

—Meni se je nekaj takega zdelo že takrat, ko smo prvič napadli Kačaka.

—Mi moramo naprej, nikdar nazaj! tuli dalje stari Mortigolaž in njegove oči so zalite s krvjo.

Martinček in Grča se spogledata in si prikimata.

—Da, naprej . . . Kdaj pa začnemo, oča?

—Takoј začnemo! Skličita naše čete in poskrbita, da bodo naše gorjače dobro ožgane; to pot moramo imeti izredno trde gorjače . . .

—Koga bomo pa topli, oča? se drzne čokati čredovodja.

Očak Mortigolaž izbulji svoje strašne oči in oba moža skoro padeta vznak.

—Koga bomo topli—da bi te bes! . . . Morje bomo topli! Mi se ne umaknemo—morje se mora umakniti pred nami . . .

—Pravilno, oča, morje se mora umakniti . . . Pojdimo!

* * *

Rapaški bard je vnovič zagodel in zapel. Zagodel in zapel je tragi-komično zgodbo, kako se je stari očak Mortigolaž s težko gorjačo v roki zakadil v morje, toda na breg ni več prišel. Valovi so ga odnesli in izginil je za vselej. Na bregu so pa stale njegove čete, ki so zmajale z glavo—nato so pa brž odhitele nazaj na hrib in s hriba v dolino, da se zavarujejo pred mrazom.

In njegovo barbarsko ime živi še danes v ljudski povesti.

Resnica in cenzor

IVAN JONTEZ

Oj cenzor, kje imaš srce?
Iz kakšnega je jekla,
da ga krivice ne bole,
ga vest nikdar ni spekla?

Na vrtu rože mi cveto—
po njih kot slon ti gaziš;
če fantje pesem zapojo,
z gorjačo jih oplaziš.

Besedo mojo mrziš ti
in kruto jo preganjaš;
v junaka, ki se ne boji,
kot tiger se zaganjaš.

Prerad zadušil bi moj glas,
ki dneve ti vznemirja
in ti strahuje nočni čas
kot zlobni spev skovirja.

Mogočna tvoja je oblast
in dolga tvoja roka;
svoboda stopa v skrito past
in v temnih ječah stoka.

Beseda komaj šepeta,
da bi te ne zbudila,
pero med prsti trepeta,
ker ga ugroža sila.

Ti kažeš, da si gospodar,
ki vse kroti duhove
in kakor vsemogočen car
uganja v rog strahove.

A moje bistro je oko
in gleda v tvoje sanje;
spomni te tedaj tepo,
zastrupljajo ti spanje . . .

Grobovi temni se odpro,
iz njih se dvigne četa;
zamolklo mrtvi zapojo:
"Zdaj naša bo osveta!"

"Preganjaj si nas noč in dan,
grenil si nam življenje,
sedaj je naša svetla stran—
mi slavimo vstajenje.

“Spominjaš se in nas poznaš—
Besede smo zadržte;
ker zoprni bil ti glas je naš,
smo bile v grob zaprte.

“A v zmoti večni ti živiš.
Me nismo bile mrtve;
in v bledem strahu zdaj strmiš,
ko žive gledaš žrtve . . .”

Potiš se, krčiš in ječiš
in groza te obhaja,
oziraš se, kam ubežiš,
ko silna truma vstaja.

Mogočni nisi več gospod,
ošabnost je minila;
brez kapitana tvoj je brod,
brez jadra in krmila.

In v smrtnem strahu zajecljaš:
“Usmiljenje! Prizanesite!
Jaz nisem bil sovražnik vaš.
Sam bil sem brez zaščite.

“Ukazovala je oblast,
jaz slušal sem povelje;
gospodova je hlapec last
in nima svoje želje . . .”

Mogočna vojska nahrumi—
besede, kipi, slike—
in smeh krohoten zagrmi:
“Zdaj rušimo malike!”

Iz prs izvije se ti krik,
ko smrt v obraz ti diše,
mogoč nikamor ni umik
in vrag ti sodbo piše.

Že grabi te — pa se zbudiš . . .
Bolesten vzdih se ti izvije;
ves zbežan še v temo strmiš,
srce viharno bije.

Potem se zdramiš in zaveš—
saj bile so le sanje . . .
In zjutraj, ko v pisarno greš,
si že pozabil nanje.

Po konci glavo, trd korak,—
po tlaku krepko stopaš.
Ko prekoračiš sveti prag,
gospoda spet zastopaš.

Ostalo nič ti ni iz sanj,
pozabil si svarilo.
A ko prostosti pride dan,
bo ljudstvo govorilo.

Moj jasni hram se obnovi,
tiranstva stolp se zruši—
z gospodom padeš, hlapec, ti,
vsa tvoja moč se skruši.

A mojo slavo pel bo rod,
ko Laž bo pokopana
in od Resnice se povsod
zaceli vsaka rana . . .

Bedakova izpoved

MIČUN M. PAVIČEVIČ

TO NI BIL NAVADEN ČLOVEK. Imel je velike črne oči, kakor dva peklena hudiča. Iz njih je plamenela groba, silna in besna svetloba; nje iskre so prodirale do kosti vsakomur, kdor ga je kradoma in zavidno pogledoval. Bil je močan, grozen, silovit in neizprosen, kakor trmasta priroda, v kateri se je rodil in ki ga je dojila s svojim divjim mlekom. Vendar pa je bilo v njegovem hođu in kretanju nekaj tajnega in neraziskanega: to ga je že nehote izdajalo, da je v njegovi duši nov, nikomur znan svet . . .

Redno sem ga spremljal, kadar je iz svoje stare, s slamo krite kočice odhajal v gozd, da natovori drv za kurivo in nabere jagod za svojo ogrlico, ki jo je nosil na vsak svečani dan skozi vaške ulice.

Lil je debel pomladni dež. Mrgud je bos preskakoval s kamena na kamen; žvižgal, tulil in zavijal v istem zboru s planinsko metavico. S svojimi železnimi pestmi je pulil in skoreninoma rval jesenova debla. S težkim bremenom na plečih pa s polno košarico ko sveža kri sočnih in rdečih jagod se je pozno

zvečer vračal v selo. Oblaki dima so se visoko dvigali in s svojim črnim ogrinjalom prekrivali ubogi Mrgudov stan. On pa je sedel na gomili presne praproti pa s priprtimi očmi spremljal kroge dima, ki so se podili na vse strani. Tedaj pa tedaj je s čudno globokim, a zdravim glasom zakrožil pesem, ki je bila znana samo njemu.

Mrgud je bil muhast in osoren. Vsi so se v selu plašili njegove gorostasne moči in čestokrat prismojenih oči. Njegovo čudaštvo me je vsak dan bolj trapilo in mučilo. Hudournik hrepenenja in radovednosti pa me je ohrabil, da sem se mu približal, ga videl, spoznal in izprašal.

Iznenada sem treščil v njegovo stanovanje:

—Dober večer, Mrgud, viknem z drhtečim glasom, a srce se mi trga od groze, straha in zadušljivega zraka, ki mi je planil v obraz in me nalik železnemu biču ošinil po licu.

Zdrzne se, me premeri z očmi, skoči in ko z jeklenimi kleščami me prime za obe roke, potegne k neotesanemu kamenitemu prekladu pri ognjišču in gromko reče:

—Ti si moj gost, sedi in ne besedi!

—Mrgud, jaz moram govoriti. Prišel sem, da te vidim, tvoj prijatelj sem.

—Dobro, govori, ali samo v jeziku, ki ga jaz govorim.

—Ali si lačen?

—Česa lačen, kaj se to pravi lačen?

—I no, lačen, kadar nimaš kruha.

—Kakšnega kruha? Kruha jaz ne poznam. Jaz jem le trave in jagode. Pijem vodo in živim v svobodi.

—Kaj pa je svoboda, Mrgud?

—I, svoboda je to, kadar nič nimaš in nič ne želiš.

—Ali ti moreš živeti brez ljudi?

—Kakih ljudi? Kaj so ljudje? zagrmí Mrgud. Ljudje so ubijalci, zločinci in razbojniki. A človek, človek... Jaz mrzim ljudi, ljubim pa človeka. Človek me brani, ljudje pa me preganjajo. No, poglej: očeta nimam, ubili so mi ga ljudje. Matere nimam, iztrgali so mi jo ljudje. Brata nimam, na križ so ga pribili ljudje. Sestre nimam, onečastili so mi jo ljudje. Posestva nimam, ugrabili so mi ga ljudje. Pameti nimam, odvzeli so mi jo ljudje. Ljudje!... Ljudje!... Jaz bi vse ljudi zmr-

vil, poklal, uničil in naložil, da bi goreli, goreli, dokler ne bi zgoreli. Človeku pa bi dal vse, vse bi mu dal: nebo, zemljo, goščavo, goro, strelo, gromove, sonce, mesec, vse, razen denarja.

—Zakaj pa človeku vse daš brez denarja?

—Eh, zakaj? To tedaj ne bi bil človek, to bi bili ljudje.

—Reci mi, Mrgud, kdo je ta človek, ki ga toliko ljubiš?

—To sem jaz. To je človek, ki prihaja, človek, ki ste ga vi proglasili za bebca.

—Ti si sebičnež: sebe ljubiš, a ljudi sovražiš.

—Kakšen sebičnež, kaj je to sebičnež?

—I, to je človek, ki ljubi sebe, a ljudi sovraži. To si ti...

—Ne, jaz ne ljubim sebe, jaz iščem človeka, jaz hočem človeka, ne maram ljudi, ki me stiskajo, vklepajo, bijejo, morijo, pa solze ljó... Ta človek prihaja, to sem jaz.

—Zbogom, Mrgud! Ti si človek, a jaz grem iskat ljudi.

—Zbogom, zbogom, jaz nečem ljudi, jaz hočem človeka, jaz hočem sebe.

* *

Dodatek prevajalca. — Črtica o bedaku Mrgudu bi se morala tiskati kot uvod v vsa Mičunova leposlovna dela. Ob tej sliki globlje prodreš v njegovo liriko, hkrati pa laglje razumeš premnoge zgodbice in pripovedke o Črnogorcih.

Anton Debeljak.

ANGLEŠKI VOJNI HUMOR. Londonski Tid-bits zafrkuje:

Angleška križarka je na patroli. Kapitan je dal signal, da se ladja ustavi. Prvi poročnik pride na krov. — "Zakaj smo se ustavili, gospod?" vpraša. — "Sovražna potapljača je prav pod nami." — "Ali naj spustimo globočinske bombe?" — "Ne, poslal bom dol tonilca z letaki."

JAVNIM KNJIŽNICAM v Nemčiji je bilo prepovedano, izdajati Hitlerjevo knjigo "Mein Kampf" za čitanje. Firar namreč pripravlja novo izdajo, v kateri cenzurira samega sebe. Vsaka beseda, ki utegne žaliti sovjetsko Rusijo — in teh ni malo — bo izpuščena v novi izdaji. — Nekateri Nemci se čudijo, kako se je mogel nezmotljivi Adolf tako motiti, da se mora sedaj popravljati.

Mladinska tragedija

MILAN MEDVEŠEK

JOHNNY! JOHNNY! Ali boš vstal, ali ne?!" je vdova Kovačica budila svojega 15-letnega sina, kateremu se ni hotelo izpod tople odeje v mraz zimskega jutra. "Čas je, da greš prodajat časopis.—No, ali bo kaj, ali ne?!"

Johnny nekaj nerazložno zamrmra in nemirno spi dalje.

Toda mati ne odneha. "Vstani vendar že!" ga krepko strese. "Ura je že šest."

Sin se bolestno skremži. "Pusti me pri miru! Mene zebe!" razdraženo krikne, se obrne k steni ter se ves zakoplje pod odejo.

Toda tudi materi pohaja potrpežljivost. Ko vidi, da prošnja ne zaleže, se razhudi ter z naglo kretnjo potegne vso odejo s sina. Ta se zdaj vendar dvigne s postelje, se z največjo nejevoljo začne oblačiti in zraven zaspano zammeri:

"Vsako jutro moram že ob šestih vstajati, v šoli se mi pa spi! Učiteljica in sošolci me vedno zasmehujejo, češ da sem 'zaspani Janezek!'"

Mati bodrilno potreplje razdraženega fanta po plečih. "Potrpi, sinko, potrpi, saj ne bo vedno tako in tudi nam bo še zasijalo sonce . . . Jaz trdno verjamem, da pridemo do svoje pravice in potem bo našega trpljenja konec . . ."

Dečkov obraz pa se le še bolj skremži. "Zmiraj isto godeš!" skoraj sovražno odgovori materi. "Kdaj se obrne na bolje, a? Nikoli! Pustil bom šolo, ali pa časopise! Dovolj mi je vsega tega! V šoli vsi iz mene norca brijejo, ker sem vedno raztrgan in zaspan! Uh, in jaz jih sovražim!"

"Šolo boš pustil?" — Mati odločno odkima: "tega pa že ne! Kaj pa bo iz tebe, če ne boš hodil v šolo? Preveč je že postopačev, ki se potepajo okrog vogalov in delajo ljudem škodo; toda povem ti, da ti ne boš med njimi! Ne, dokler mi bo migal en sam prst, se mi ne boš potepel in se pobarabil!"

"Kaj pa bom?" jo je deček ujedljivo zavrnil. "Morda doktor, kakor je oče vedno govoril? . . . Saj bi lahko postal, če . . . če ne bi bila ti tako . . . zabita, da si šla in vtaknila ves moj in sestrin denar v tisto gnilo slovensko banko, ki je vsega pogoltnila! . . ." In Johnny

je v svoji otroški nepremišljeni zlobi podkrepil svojo krivično obdolžitev še z besedami: "Da veš, ti si kriva vsega tega, ti sama in nihče drugi!"

Kovačici je bilo kot da jo je zadelo sto strel, v ušesih ji je silno zabučalo in pred očmi se ji je stkala rdeča megla. Revna delavska mati, je bila vajena vsega slabega, vedno pripravljena, brez godrnjanja pretrpeti sto nadlog zaradi svojih dveh otrok, toda krivični očitki iz ust njenega lastnega otroka je bil preveč za njeno zbičano dušo. Sinove besede so jo bolj bolele kot bič; bilo ji je kakor da bi stal pred njo sam Bog in jo po krivem sodil. In deček, ki se je šele zdaj zavedel strahote in krivičnosti svoje obdolžitve, ji je čital v zameglenih očeh željo, da bi ga popadla in do krvi pretepla ter tako našla zadoščenje užaljeni materinski ljubezni. "Da bi me le . . ." mu je šinilo skozi mozgane, kakor bi pričakoval od kazni olajšanja, odpuščanja.

Toda mati ni zbesnela, ni udarila. Ko ji je Johnny po kratkih trenutkih skeleče tišine pogledal v obraz, je videl, da so hudourni oblaki izginili in strele ugasnile, zato pa je bil njen obraz neskončno žalosten in njene dobre, sive oči so ga bolestno vpraševale: "Sin, ali sem to zaslužila? . . ."

Potem se je pa nenadoma iztrgala svoji otrplosti, zbežala v svojo spalnico ter zaprla vrata za seboj. V drugi sobi je težko zaškripala postelja, potem se je pa oglasilo izza njih pridušeno ihtenje.

Johnny je bil presunjen v dno srca. Saj je imel rad mamo in če bi bil vedel, da ji bodo njegove nepremišljene besede prizadele tolikšno gorje, bi bil prav gotovo molčal. Saj ni bil mislil tako hudo kakor so zvenele besede! In zdaj bi tako rad popravil krivico, ki jo je bolj čutil kot doumel: k nji bi stekel, pokleknil pred njo, jo milo zaprosil: "Mamica, odpusti, saj nisem mislil, kar je moj grdi, nehvaležni jezik govoril . . .!"

Ni si upal, zavest hude krivde mu je bila vzela pogum. Namesto tega je natihoma, po prstih zapustil sobo in odklamal, utrujen kakor starec s težkimi, podrsavajočimi koraki

proti križišču, kjer je prodajal časopise. Tam se je sključil v dve gubi in ves drhteč od hudega mraza začel zategnjeno ponujati v tistem čudnem narečju svojega poklica, ki ga je tako težko razumeti:

“Press!—Morning Press!—Castle Morrow v ognju!—Dva roparja ubita, trije polici-
caji obstreljeni!—Morning Preee-ss!”

* * *

Kovačica je bila medtem zopet na nogah in po svojih dnevnikih opravkih. Solze so ji bile nekoliko olajšale hudo breme sinovih očitkov, vendar jo je še vedno tiščalo pri srcu in ščemelo v očeh. Šivanje, ki ga je opravljala za neko tovarno moškega perila in ki ji je dajalo mnogo dela pa malo zaslužka, ji kar ni hotelo od rok. Nazadnje se je naslonila na šivalni stroj, skrila obraz v dlani ter spet zaihtela.

Kovačice pa ni bolela samo krivična obdolžitve, katero ji je bil sin zalučal v obraz; obudila je še spomin na pokojnega moža, strojnega delavca Franceta Kovača. France je bil tako dober mož, skrben oče in priden delavec, tako rad je imel njo in otroka, s takim zaupanjem je gledal v bodočnost, da je bilo veselje živeti ob njegovi strani. In prebrisan! Ko so napočili slabi časi in so po deželi začele propadati banke, se je skromno pobahal: “Ej, naših prihrankov pa ne bo požrl noben polom, Frank Kovač je preveč prebrisan za njihove limanice . . .”

Kovač morda ni bil tako hudo prebrisan, kakor se je hvalil, vendar pa je bil dovolj pameten, da je verjel slovenskim delavskim listom, katere je čital in ki so bili vse te nadloge naprej napovedali, svarili ljudi pred dvomljivimi bankami in jim priporočali poštno hranilnico. Zato ga tiste čase pred velikimi “bančnimi prazniki” ni nič skrbelo. “Mi smo zavarovani!” je pravil svoji družinici. “Naši prihranki so na varnem, v poštini hranilnici. In ta ne propade, ker bi morala prej propasti vsa dežela! Brez skrbi, mati: naj le pokajo banke, Johnny bo vzlic temu doktor in Marica učiteljica . . .”

To sta bili Kovačevi največji ambiciji v življenju: oba bo dal v šole in sin bo doktor, hči pa učiteljica. “Da se jima ne bo treba tako mučno prebijati skozi življenje kot nam neukim delavcem,” je razlagal. V ta namen je štedil in štedil in z največjo ljubeznijo nosil prihranke v poštino hranilnico.

Nekega dne pa so se te prelepe sanje s kruto nenadnostjo razbile na drobne koščke, kakor bi treščil krhko porcelanasto vazo ob tla: Franceta Kovača je pri delu ubilo.

Hudo je bilo Kovačici takrat, komaj se je dala potolažiti. Pa reva še ni obrisala zadnje solze, ko je prišel nov udarec: vse, kar je bila dobila po možu in vsi prihranki, vse premoženje ji je nenadoma postalo nedosegljivo, po vsem videzu izgubljeno za vedno. Domači denarni zavod, v katerega je bila prenesla vse to premoženje—deset tisočakov—je zaprl vrata in jih ni več odprl. Ljudi so sicer tolažili, da so težave le začasne in da se bo banka sčasoma zopet odprla, da njihov denar ni izgubljen. Nekaj časa je ta tolažba zalegla, toda meseci praznega pričakovanja so jo omajali in z drugimi vred je tudi Kovačica obupala, da bi še kdaj videla svoje denar.

Kar jo je pri vsem najbolj peklo, je bilo to, da je bila res tudi sama kriva, ker je preveč verjela gladkim jezikom bančnih zaupnikov. Ni bilo dovolj, da so ji odvetniki pograbili polovico odškodnine, ki ji jo je morala izplačati družba, pri kateri je bil delal France, še bančnim zaupnikom je morala iti na limanice in prenesti ves svoj denar v njihovo banko.

France tega seveda ne bi bil storil, za vse na svetu ne. Toda on je bil prebrisan in časopise je čital, ki so se nji videli pretežki in presuhoparni, da bi se mogla sprijazniti s tem čtivom. In zdaj je sploh prepozno, toča je pobila in zvonjenje ne pomaga več . . . Toda živeti je treba, to je gotovo . . .

Kovačica je stopila v kuhinjo ter si z mokro brisačo otrla obraz. “Tako,” si je rekla, saj ni tako hudo . . . Johnny morda res ne bo doktor, pa kaj zato? Tudi oče ni bil, pa nas je vendar kot navaden delavec pošteno preživljal!” In čez čas je zamišljeno pristavila: “Ampak fant me skrbi . . .”

* * *

Nekega dne je Johnny izvršil svojo grožnjo, izrečeno v jutranji nejevolji: pobegnil je iz šole in vse materine lepe besede so bile bob ob steno—nazaj ni maral več. Kriva je bila učiteljica, suhljata, zoprna ženščina, ki se je bahala, da sega njen rodovnik tja na Plymouthsko skalo in ki je ob vsaki priliki pokazala silen prezir do priseljeniških otrok. Johnnyja je imela še posebno na piki. Fant je bil tisti dan med poukom spet zadremal. Čim je ženščina to

opazila, se je po prstih odplazila do njega ter mu na veliko veselje vsega razreda—brezobzirno zlila kozarec ledene vode za vrat.

Johnny je planil pokonci, kakor da bi kdo ustrelil vanj. Prvi trenutek se ni mogel znajti, ko pa je uzrl pred seboj zlobno nasmehljani učiteljičin obraz in zaslišal gromovit posmeh sošolcev, se mu je posvetilo v glavi, v očeh pa sta mu zagorela bes in sovraštvo.

Učiteljica ga je začela zmerjati: "Ti grdi, zaspani pobalin! Ali se res ne boš nikoli poboljšal?! Nič ne znaš, pa vedno spiš! Baraba boš!"

Johnny jo je besno, izzivalno pogledal. "Pa naj bom, saj ne bom po svoji krivdi!" se ji je postavil po robu. "Ako nam ne bi ukradli denarja, mi ne bi bilo treba vsako jutro vstajati ob petih in prodajati časopisov . . . laže bi se učil . . . za zdravnika bi se izšolal!"

Ko je izgovoril zadnje besede, ga je posilil jok, razred se mu je pa še glasneje zakrohotal, kakor bi bil trpkı prızor kaj neskončno zabavnega.

To je fanta silno razdražilo. Obraz mu je zagorel, da so se na njem v hipu posušile solze, z jezika se mu je odtrgala groba kletvica z ulice in že je bil s skokom pri vratih; tam se je za slovo obrnil proti razredu in vsem skupaj pokazal zijalo, potem pa odkuril ven.

Domov gredoč je fant v mislih na široko modroval in opravičeval svoj korak:

V šolo se ne vrne več, to je pribito. Ni njegova krivda, da v šoli nima obstanka; banka je kriva, ta prekleta banka, ki jih je ogoljufala za ves denar! Da ni bilo te banke, bi bil kdaj doktor . . . Tako pa . . . Ooo, naj le čakajo, Johnny jim bo že pokazal! Ko doraste, bo vdrl v banko in odnesel ves Kovačev denar, z obrestmi vred . . . Saj pravi mati, da imajo polne blagajne, le njim nočejo vrniti, kar je njihovega...

Kaj pa, če ga potem zasačijo? Tudi na to je treba misliti. Kaj bo potem z njim? Ječa? Toda ne, saj bo sodnik razumel, da je šel le po svoj denar—po svoj in Maričin in materin denar—in ga bo pomilostil, morda še celo pohvalil, češ, mlad fant kot on, pa je imel pogum, vdreti v banko in vzeti denar, ki je bil prav za prav njihov, in tako rešiti revno družino bede in žalosti . . .

Tako se je nit misli odvijala kakor pustolovski film in Johnny se je na koncu teh slik že videl velikega junaka; mati in sestra sta sil-

no ponosni nanj, sodnik čestita materi, da ima tako junaškega sina, ona se od same sreče zjoče, nazadnje pridejo solze v oči samemu sodniku, le on, Johnny, ki je junak kot se spodobi—le on ne joče, dasiravno ga solze skele v očeh...

Doma je sicer grmelo, bilo je groženj in prošenj, toda Johnnyja ni bilo moči omajati. Nazadnje mu je mati dobila delo v neki prodajalni, kjer je moral delati po šestdeset do osemdeset ur na teden za šest dolarjev.

* * *

Časi se niso hoteli obrniti na boljše, Kovačevim se je godilo čimdalje slabše. Dokler je mati zaslužila kaj s šivanjem, je še nekako šlo, ko je pa še ona izgubila borni zaslužek, je bilo pomanjkanje stalen gost v hiši. To je ženi strlo živce in vedno češče se je le loteval obup. V takih hipih je zbesnela.

"Otroka, okradli so nas!" je kričala. "Življenje so nas ogoljufali! Johnny, doktor bi postal, da me niso speljali na led!"

May, zdaj štirinajstletna deklica, je plašno trepetala, Johnny pa se je trudil, da jo pomiri. Toda to je bilo težko; včasih si je začela puliti lase, se tolči s pestjo po čelu, ječeč:

"Oooo, oo-oo, ti zabita butica! Ooo, ti prekleta butica, zakaj si se dala oslepariti! Zakaj? Povej: zakaj? Oooo-oo-ooo—ti neumna, zarukana glava! Oooo!"

Johnny je bil ves iz sebe. Pri delu, na ulici in v postelji je premišljal in ugibal, kako napraviti konec vsem tem težavam. Pa je vedno prišel do istega zaključka: prisvojiti si mora denar, ki je bil njim "ukraden"—nič bi mu ne mogli za to, saj je njihov denar! Sodniku bi v lepih, izbranih besedah razložil vso tragedijo družine, čije rednik se je trudil, delal in štedil samo zato, da bi svoja otroka izšolal, zdaj pa ta družina, za katero je dal mož življenje, celo strada in je še materin um v nevarnosti; in sodnik bi ga gotovo oprostil . . .

Toda v sanjah se mu je godilo huje; tam sodnik ni poznal usmiljenja in policaji so drveli za njim kot lovski psi za divjačino . . . Johnny ni vedel ne kod ne kam, nazadnje se je rešil v črn avtomobil; toda motor se mu ni hotel vžgati . . . Johnny se je ozrl nazaj: brez števila policajev je drvelo proti njemu, s puškami, namerjenimi naravnost njemu v glavo . . . Fant je v smrtni grozi planil iz avta in v slepo ulico . . . Nenadoma pa je začutil na glavi ostro bolečino in telebnil na tla . . .

“Ustreljen sem!” je pomislil in bolno zaječal. “Toda jaz nočem še umreti, prej moram primesti materi in Marici njun denar . . .”

Zbudil se je na tleh, z buško na čelu.

In take sanje so se mu ponavljale noč za nočjo in le včasih se je zibal v prijetnejših, pa zato manj resničnih sanjah, ki so ga veličastno promovirale v zdravnika . . .

* * *

Johnny se je naposled tako zaveroval v idejo bančnega ropa, da je že začel ugibati, kako priti do denarja za samokres, ki bi ga lahko kupil od nekega znanca dvomljive preteklosti. Ta želja je povzročila, da je nekega dne v pisarni svojega gospodarja iztegnil roko po dvajsetaku, ki ni bil njegov. Bil je zasačen. Aretiran. Zaprt. In ko je prišel pred sodnika, je bil hladno ošteti in prav tako hladno poslan za leto dni v pobiljševalnico.

Obsodba je vzela Johnnyju vso prevdarnost. Nekaj časa je buljil v sodnika kot da ga ni razumel, potem pa se mu je iztrgal iz grla besen krik:

“Mene obsojate zaradi dvajsetih dolarjev na leto dni, one tatove, ki so nas ogoljufali za deset tisoč dolarjev, pa pustite na svobodi, da lahko še nadalje kradejo!”

Nakar je sodnik mrzlo odgovoril: “Dve leti!”

Pobiljševalnice so slaba šole za mlade ljudi, ki jih je življenje iztirilo in Johnny ni bil izjema. Novi tovariši, ki jih je našel tu, so imeli že razne dvomljive izkušnje in v njihovih očeh so bili zločini junaška dejanja, a njihovi vzori so bili Capone, Dilinger, Baby Face Nelson, brata Carper in drugi tipi iz zločinskih nižin. V njihovih očeh je le oni kaj veljal, ki je znal povedati zločinske prigode iz svoje preteklosti.

Tudi Johnny se je kmalu nalezal njih duha in idej. Strupeno ozračje ga je kmalu dočela okužilo. Ko so mu nekega dne pripeljali v celico novega tovariša, šestnajstletnega dečka, se je pred njim hitro pobahal, da je zaprt zaradi vloma v neko zlatarno, kjer je obstrelil prodajalca. Izmišljotino je opisal tako krvavo, da so se novincu ježili lasje, kar je povzročalo Johnnyju pravcato naslado. To ga je vzpodbujalo k novim in še bolj drznim in krvavim izmišljotinam, v katerih so bankirji in policaji padali ko snopje od njegovih krogel, ne da bi se njemu pri tem zgodilo kaj hudega,

razen če je slučajno dobil kako prasko ali kroglo v komolec, za kar se pa on, kajpada, še zmenil ni. Tako je kmalu zaslovel med svojimi tovariši in ker je znal porabiti tudi pest, je imel kmalu okrog sebe zbrano skupino najbolj predrznih in pokvarjenih mladeničev, ki so mu prisegali, da ga po prestani kazni poiščejo in z njim vred nastopijo pot čikaškega Brazgotinca in drugih nižinskih ljubljencev.

Dan prostosti je napočil. Toda Johnny ni našel nikogar doma: mati in sestra sta služili in ko ju je le srečal, sta se mu videli popolni tujki, enako kot on njima. In tako jima je po prvem srečanju ušel v noč po svojih temačnih potih.

* * *

Prve dni je imel Johnny težke čase, bil je večkrat lačen kot sit in prenočeval je v zapuščenih skladiščih, vagonih ali v kakem zavrženem avtu. Lačen, utrujen in zamazan se je potikal po temnih ulicah kot izgubljen pes. Nazadnje pa je vendar našel nekaj svojih tovarišev iz pobiljševalnice ter organiziral svojo razbojniško tolpo.

Njegovo prvo povelje je bilo: “Dečki, najprej si preskrbimo avto in orožje. Potem se bomo lotili manjših ‘zverin,’ kadar bomo pa imeli več izkušenj in spretnosti, pa obiščemo tudi ‘mojo’ banko . . . Pokazali jim bomo, kdo smo, haha!”

Še tisto noč so ukradli avto in vdrli v trgovino z orožjem. Prvi uspeh jih je tako navdušil, da so jeli ropati vsekrižem po gazolinskih postajah, restavracijah, drogerijah in drugih trgovinah. Vse jim je šlo po sreči in vlome so že skoro smatrali za prijetne in razburljive pustolovščine. Drveli so brez brzde v vedno večje zločine, krvoločnost, nasilja in traparije.

Potem pa je prišla prva tragedija, padla je prva žrtev. Nekega večera so se mladi roparji sestali v neki predmestni italijanski restavraciji. Vsi so bili že precej pijani. Razen strežnika, ki je bil obenem kuhar, ni bilo žive duše v prostoru. Zločinci so si izbrali najtemnejši kot, steknili glave skupaj ter se začeli posvetovati o vlom v “Johnnyjevo” banko.

Natakarju se je zdela ta tovarišija sumljiva, zato se je oborožil s samokresom—“za vsak slučaj.” V tem se je družba najedla in, domenjena glede ropa, vstala izza mize ter začela plačevati račun. Pri tem jih je natakar ostro motril, kakor bi hotel reči, naj nikar

ne poskušajo z njim nobene neumestne šale, sicer . . . Posebno je z očmi prodiral Johnnyja, v katerem je bil očitno spoznal vodjo skupine. Tako so se njune oči srečale in Johnnyja je pogrelo, češ, vsak ušivi natak ga že ne bo tako nesramno gledal. Zato je ukazal pajdašem:

“Dečki, nič ne bomo plačali temu ušivemu Dagotu!”

“O yea . . .!” je prav tako odločno odgovoril natak ter naglo potegnil samokres, pa ga je Johnny prehitel in strel, ki je odjeknil po prostoru, ni bil iz natakovega samokresa, in okrvavljeni mrtvec na tleh ni bil Johnny.

Hladnokrvni umor je zločinca v hipu streznil ter jim pognal ledeno grozo v kosti. Odkurili so jo kot hudournik in zbežali naravnost tja, kjer bi moral biti njihov avto, pa ga vsled strahu in zmede niso mogli najti; zato se je Johnny pognal na stopnik mimo vozečega avtomobila, pahnil voznika na cesto, nato so pa urno zasedli njegovo vozilo in v divjem tempu zdrveli iz mesta.

* * *

Avto je drvel v noč, motor je divje pel, luči so v enako besnem tempu razgrinjale nočno temo. V avtu samem pa je vladala smrtna tihota; mladeniče je davila groza; v možganih jim je vrtalo nekaj strahotnega, kakor bi bilo mogoče zločin oprati z novim zločinom. V njihovih očeh, ki so se prihuljeno ozirale v njegovega vodjo, je začelo goreti sovraštvo do njega, ki jih je bil privedel na to strašno pot.

Nenadoma pa je Johnny z blaznim krohotom presekal morečo tišino:

“Haha, hoho! Moj stari je vedno govoril, da bom doktor . . . da bom zdravil ljudi, toda sedaj . . . sedaj jih ubijam! Haha, haha! Doktor . . .” In med krohotom jih podžiga: “Po-

gum, strahopetci! Kmalu bo vse dobro, nato bomo izropali ‘mojo’ banko in na konju bomo . . . Hahahaha! Doktor . . .!”

Johnnyjevi pajdaši so se tresli od groze in gneva. V očeh jim je prihuljeno tlelo preteče svarilo: “Ti si vsega kriv, zatorej nas ne izživaj s svojim blaznim smehom!” Toda njihov vodja ni slutil nič in ni videl nič, temveč se je še bolj demonsko krohotal in režal, se norčeval iz njih in vsega in kazal svojo mogočno pest. V tej pesti je čutil tako silno moč—sto policajev bi pobil z enim udarcem; če bi prišli podnjio tisti bančni zaupniki, ki so bili potegnili za nos njegovo mater, bi jih zmlal v krvavo kašo . . .

Oči njegovih pajdašev so se medtem nemo dogovorile, njihove mišice so se napele kakor tigru, preden plane iz zasede na nič huđega slutečo žrtev, in ena izmed rok je previdno otipala kljuko pri vratcih avtomobila . . . In že je bilo izvršeno! Vrata so se sunkoma odprla, v noč je odjeknila besna kletvica, v zvezdnem soju se je za hip zamotovila temna postava in še tisti hip s strašno silo treščila v obcestni jarek.

* * *

Avto je besno bežal skozi noč. Četvero mladeničev je sedelo v njem in z njihovih obrazov in iz njihovih oči je strmela groza nad lastno propalostjo; v ušesih pa jim je bobnel in bučal tisti poslednji krik, tako žalosten, besen in presenečen obenem, ki ga ne bodo več pozabili, dokler bodo živeli:

“Tovariši, mene . . .?!”

Johnny pa je tisti čas še enkrat odprl oči, pogledal pod zvezdno nebo in bolno zastokal:

“Oče . . . doktor . . .”

In zvezde so mu ugasnile za zmeraj.

Odmevi

O GLASBI

NAŠ ČLANEK o glasbi v marčni številki je dal Franku Česnu povod, da se je oglašil v “Enakopravnosti” in se pobavil s tem predmetom. Omenja, da so v Clevelandu pred leti poizkusili nekaj z ustanovitvijo simfoničnega orkestra, a da se je tisti eksperiment ponesrečil. Vendar pa zaradi tega ni obupal

in misli, da bi bila stvar vredna novega poizkusa. Prijatelj Česen, ki ima mnogo zanimanja za vsa naša kulturna prizadevanja in se tudi sam udeležuje na prosvetnem polju, razume težave, ki izvirajo večinoma iz finančnega problema, pa podaja nekatere nasvete,

kako naj bi se največje ovire premagale. On pravi:

“Po mojem mnenju bi se stvar pričela takole: Vodstvo naj bi prevzele kakšne vplivne organizacije kot na primer federacije raznih bratskih društev. Te federacije naj bi aranžirale koncert, na katerem bi naši mladi godbeniki pokazali, kaj znajo. Prebitek tega koncerta naj bi se porabil izključno za nadaljne vaje, ki bi seveda morale biti pod strokovnim vodstvom. Temu bi zopet sledil izpopolnjen koncert, kateri bi morda že deloval z lastnim pogonom. Ako bi bila vsa stvar zamišljena po določenem načrtu, tedaj ni vzroka, da bi ne uspela. — Simfoničen orkester bi izpolnil vrzel, ki že dolgo zija na našem kulturnem polju. Poleg samostojnih nastopov bi sodeloval tudi pri naših operah in operetah in sicer z večjim uspehom kot tujci, katerim so naša glasba, tradicije in običaji španska vas. — V zvezi s simfoničnim orkestrom bi se najbrže pojavili argumenti, češ da naši ljudje ne razumejo klasične glasbe. Ti pomisleki so do neke meje opravičeni, toda kakor se je občinstvo vzgojilo za razumevanje drame in opere, prav tako bi se vzgojilo za instrumentalno glasbo. Znanje o tej panogi umetnosti bi se nedvomno izpopolnilo s pomočjo poljudnih člankov v naših revijah in časopisih, kakor tudi s posredovanjem predavanj. Simfonična glasba nas popelje v bajno deželo muzikaličnega jezika—v deželo pravljic, ljubezni in prelestnih sanj, ki so produkti največjih glasbenih mojstrov, Mozarta, Straussov, Schuberta, Beethovena, Čajkovskega in drugih. — Ker je ideja simfoničnega orkestra sprožena, bi bilo umestno, da posežejo v to razpravo tudi drugi rojaki, zlasti naši glasbeniki . . .”

*

K temu predmetu nam je M. J. M. iz Clevelanda poslal daljše pismo, iz katerega posnemamo:

“Pet in dvajset pevskih zborov v Clevelandu potrjuje, da Slovenci ljubimo glasbo in precej žrtvujemo zanjo. Nastopi teh zborov dokazujejo, da so se pevske moči stopnjema izpopolnjevale in prav tako, da je tudi razumevanje občinstva napredovalo in se razvijalo. Vendar je pa tudi gotovo, da bi bile vse velike žrtve lahko prinesle obilnejšo žetev. Tako se je doslej instrumentalna glasba skoraj popolnoma zanemarila, dasi je med našo mladino

znatno število tistih, ki so se učili, ali se še uče glasbe. Učnina, ki se vlaga v ta študij, gre v stotine tisočakov, lahko se pa reče, da slovenski narodni skupini te denarne žrtve niso prinesle skoraj nobene koristi. Pa tudi učeča se mladina ni dosegla tistih uspehov, ki bi jih po pravici smela pričakovati.

To je v tesni zvezi s splošnim problemom naše mladine, o katerem se je zadnje čase pisalo precej resnega. Tudi našim mladim glasbenikom se pogostoma očita odtujevanje, pri tem se pa ne pomisli, da med nami ne dobe prilike za udejstvovanje. Marsikdo je že bil priča mučnemu prizoru, ko je kateri izmed naših mlajših podal v koncertni dvorani svoje najboljše in s tem prestopil meje našega glasbenega pojmovanja, a preden je končal, se je polovica poslušalcev godrnjaje zmuzala v—pivnico.

Veliko je zamujenega, vendar pa še ne vse in lahko bi se še zamašila vrzel v našem kulturnem življenju. Želeti bi bilo, da se kakšna kulturna skupina zavzame za stvar, ali pa, da se jih več združi v ta namen. Najprej bi bilo treba, da se napravi pregled moči, ki bi bile porabne za orkester. To bi se menda najbolje storilo potom časopisja. Gotovo je, da bi se našlo zadostno število in na sodelovanje staršev se lahko računa. Glasbena organizacija bi ostala last ustanov, ki so jo oživele in bi jim bila na razpolago pri njihovih prireditvah, one pa bi morale sodelovati pri koncertih, ki bi jih prirejal orkester. To bi bil skromen začetek, ampak iz njega bi se lahko razvila za naše razmere velika stvar. Obenem bi pa pokazali naši mladini, da razumemo njeno prizadevanje in bi jo navdušili za vztrajnost, ki končno vodi do uspeha. Položili bi temelj ustanovi, ki bi imela pogoje za obstoj še dolgo, ko bo marsikatera druga organizacija izgubila podlago. Zavedati se moramo, da stori en sam Paderevski, Toscanini, Šoštakovič ali Baloković več za priznanje svoje narodnostne skupine kot mi vsi skupaj.”

*

Uredništvo C. G. se pridružuje česnovemu mnenju, da naj bi se s svojimi nazori in nasveti oglasili tudi drugi, ki se zanimajo za stvar, zlasti pa seveda strokovnjaki. Misli pa tudi, da zadeva ni izključno clevelandska, temveč bi bila ideja tudi v nekaterih drugih naselbinah izvedljiva. Kar se tiče občinstva, bo nekoliko težav, ampak te nikakor niso tako hude,

da bi se jih morali ustrašiti. Slovenci se razlikujejo od drugih evropskih narodov le po jeziku, po nekaterih šegah in drobnarijah, ki izvirajo iz tradicije, ne pa po svojih sposobnostih. Stopnja glasbenega razumevanja, ki se je dosegla med drugimi, se prav tako lahko doseže tudi med nami. Trditve, da ljudstvo ne mara nič boljšega, prihajajo od ljudi, ki imajo razloge, da mu ne privoščijo nič boljšega. Leta 1912 je pisec teh vrstic v Chicagu kupil vstopnico na koncert v Orchestra halli deset minut pred začetkom in si je lahko izbral sedež. Šest, sedem let pozneje si ga je moral priskrbeti pet do osem tednov prej, če je hotel slišati gotov koncert. V New Yorku daje filharmonični orkester v letnih mesecih koncerte v Lewisovem štadiju, kjer je prostora za nekoliko regimentov; a kadar je na programu Beethovenova deveta simfonija, so ne le vsi sedeži razprodani, ampak je komaj prostora za stoječe poslušalce. Ti koncerti niso za "višjih štiri sto," temveč za ljudstvo. Na Dunaju je socialistično delavstvo—pred Dollfussovo dobo, seveda—imelo organizacijo, imenovano Volksbühne, ki je za svoje člane prirejala gledališke predstave s poklicnimi igralci in simfonične koncerte v Musikvereinssalu in udeležba je bila vedno ogromna; neki glasbeni kritik mi je dejal, da nikdar ni videl tako paznega in hvaležnega občinstva kot tega delavskega.

Razume se, da se tudi pri nas, če bi se ustanovitev majhnega filharmoničnega orkestra posrečila, ne bi smelo začeti z najtežjimi kompozicijami. Saj je v klasični glasbeni lite-

raturi dosti skladb, ki gredo človeku v uho, gladko in lahko kakor naše narodne pesmi. Tudi lepih, zdravih popularnih kompozicij, ki zaslužijo prostor na dostojnih programih je dovolj za "posladkanje." Naposled imamo tudi slovensko glasbeno literaturo, ki prenese vsako kritiko in če ne bomo takih skladb slišali od svojih glasbenikov, nam jih drugi ne bodo igrali.

V zapadnem Michiganu je nekoliko malih mest, ki si ne morejo privoščiti svojih simfoničnih orkestrrov. Pa so organizirala orkester, čigar člani so raztreseni po vseh teh mestih in je priredil že nekoliko prav dobrih koncertov v vsakem mestecu. To je znamenje venomer rastočega zanimanja za klasično in polklasično glasbo. Nekaj podobnega imajo tudi v Vermontu, kjer so priredili nekoliko koncertov celo po vaseh. Kdo bi trdil, da imajo Slovenci manj sposobnosti za glasbeno uživanje od teh Amerikancev?

Med našimi napakami je ena največjih ta, da svojih talentov ne priznamo, dokler jih tujci ne najdejo in nam jih potem navadno odpeljejo. Tedaj jim pa, kot pravi M. J. M. zamerimo, da so se nam "odtujili." (Seveda gremo včasih v nasprotni ekstrem in sprejememo kakšno puhlost, ki si zna narediti dovolj kričavo reklamo za genija.) Gotovo bi prilika, ki bi jo naši mladi godbeniki dobili med nami mnogo storila, da si ohranimo ne le te muzikante, ampak z njimi ogromen del naše mladine. In to bi menda bilo vredno nekoliko napora . . .

Zgodovina naših kulturnih in drugih ustanov

IVAN JONTEZ

KO SMO USTANOVILI Cankarjev Glasnik, smo rekli, da se bo nova revija poleg drugega pobrigala tudi za to, da se začne objavljati izčrpna zgodovina naših kulturnih društev, narodnih domov in drugih organizacij, katerih dogodivščine so bile doslej raztresene po raznih časopisih in spominskih, ali programnih knjižicah. Toda vzlic temu, da nikdar ni manjkalo dobre volje pri Cankarjevi usta-

novi, je ostalo le pri obljubi in lepi želji. Sicer se je o tem razmišljalo, pisalo in tudi razpravljalo, toda razmere so bile proti nam in načrti, ki smo si jih zamislili, niso bili videti dovolj praktični, da bi bilo upati na uspeh.

Tako je tudi letošnji občni zbor Cankarjeve ustanove razpravljajal o tem važnem vprašanju in sklenil, da bo treba kaj ukreniti, da se naša stara želja uresniči. Direktorij je nasled-

nje mesece o stvari razmišljaj in razpravljaj, naposled je pa prišel do zaključka, da bi bila edina uspešna pot, dobiti človeka, ki bi bil pripravljen to nalogo prevzeti in jo sistematično izpeljati. Ta naloga je bila poverjena piscu teh vrst.

S tem je bil storjen prvi korak v smeri proti uresničenju našega cilja. Zdaj se bo pa treba obrniti do tajnikov naših organizacij ter jih pridobiti za sodelovanje, brez katerega bi bilo zbirateljevo delo silno otežkočeno, ako ne celo onemogočeno. Kjer gre za starejše organizacije, bo treba s pomočjo njihovih tajnikov najti stike tudi z drugimi, zlasti starejšimi člani, ki morda hranijo važne zapiske ali se spominjajo na stvari iz zgodovine svoje organizacije, ki morda niso še nikjer zapisane. Kadar bo imel zbiratelj v rokah vse potrebne podatke, jih bo uredil in napisal izčrpno zgodovino organizacije in jo potem objavil v Glasniku.

Ker Slovenec rad poje in so mu pevske skupine menda najbolj pri srcu, bomo skušali najprej obdelati zgodovino naših pevskih zborov. Potem bodo prišla na vrsto naša dramska društva. Medtem se bo nabiral material o naših narodnih domovih, gospodarskih organizacijah in drugih ustanovah. Sčasoma bodo prišle na vrsto tudi naše podporne organizacije, tako, da bo z leti postal Glasnik poleg leposlovne revije tudi kronika našega prizadevanja na vseh poljih. Naloga ni majhna in Glasnik bo potreboval vsestransko sodelovanje, ampak, če se bodo naše organizacije zavedale važnosti tega podvzetja in nudile potrebno sodelovanje, jo bomo z združenimi močmi tudi izvedli.

Najprej bodo prišle na vrsto clevelandske organizacije. Razlogov za to je več. Prvič je bila ustanovitev Cankarjevega glasnika zasluga clevelandskih in okoliških naprednih rojakov, potem je Cleveland z okolico danes največje in vsestransko najživahnejše središče Slovencev v Ameriki, tretjič je pa zaenkrat mogoče zbiranje potrebnih podatkov le v Clevelandu, ne da bi morala ustanova zaradi tega trpeti dodatne stroške, ki jih zaenkrat ne zmore. Zbiratelj zgodovinskega materiala bo namreč moral navezati osebne stike z uradniki in člani posameznih organizacij, da bo prišel do vseh potrebnih podatkov.

Seveda bodo polagoma prišle na vrsto tudi zunanje naselbine, če bodo pokazale potrebno

voljo do sodelovanja, predvsem, če se bodo s Clevelandom vred resno pobrigale, da se dvigne število naročnikov Cankarjevega glasnika in s tem njegovi dohodki. Slednje je največje važnosti. Če hočemo, da bo Glasnik uspešno vršil naloge, ki smo mu jih naložili, moramo gledati na to, da se njegovi dohodki čim bolj povečajo. Glavni vir so naročnine, potem oglasi in pa prebitek prireditvev, uprizorjenih v ta namen. Z današnjimi dohodki je Glasnik v skromnih razmerah in si ne more dovoliti marsičesa, kar bi bilo dobro in koristno, ne samo zanj, temveč za nas vse. Zato je potrebno, da vsi, ki ste njegovi naročniki, ne le ostanete zvesti Cankarjevemu glasniku, temveč mu vsak pridobi vsaj enega naročnika. Če boste storili svojo dolžnost napram Glasniku, vas zagotavljamo, da bo tudi Glasnik v polni meri izvršil svojo dolžnost napram vam in naši skupnosti.

Z zbiranjem podatkov v Clevelandu se bo pričelo v najkrajšem času, čim bodo dokončane predpriprave, in zgodovina naših organizacij se bo začela objaviti v prvi številki četrtega letnika, to je v letošnji avgustovi številki Cankarjevega glasnika.

ZA RADOVEDNEŽE. V New Yorku gradi letalska družba nov nebotičnik. To ni nič razburljivega več; po naših metropolah grade nebotičnike kakor v starem kraju tri in štirinadstropne hiše. Ampak nekaj novega je pri tej stavbi. Radovednost je človeška lastnost in ljudje radi gledajo vsako količkaj nenavadno delo in okrog stavbišč se vedno zbirajo gruče. Pri tej gradbi bi pa imeli težave, ker so okrog nje morali zaradi varnosti postaviti visok plot. Navrtali so torej vanj polno lukenj v raznih višinah, tako da bodo lahko kukali dolgini in pritlikavci, prav nizko so jih pa naredili — za pse.

SKOZI ZRCALO. Če sedite pri brivcu, zadelan v plahte, da se ne morete ganiti, na operacijskem stolu, pa je ura za vašim hrbtom in jo vidite le v ogledalu, ki je pred vami, je precej sitno, uganiti pravi čas, ker vidite uro narobe. To je spoznal neki brivec v Plattsmouthu, Nebraska, in ker hoče ugoditi svojim klijentom v vsakem oziru, si je dal napraviti uro, na kateri se obračajo kazala nazaj, tako da jih vidite prav, če jih gledate v ogledalu.

Drejčetova pot

E. K.

DRUGI SPEV

I.

Megla se spustila je na zemljo, zagrnila ves jesenski kraj;
sivi je otožnosti odprla duša svoja vrata na stežaj;
človek je korakal bolj počasno kot da se nikamor ne mudi,
misel prhala je v daljne kraje, kjer skrbi, sovraštva, bede ni.

Skozi morje zoprne sivine je odjeknil zvona trdi glas,
sanje o lepotah je prepodil in naznanil, da se bliža čas. —
Tam, kjer čarodejno hrepenenje svoj si pravljlični ustvarja svet,
vse je večnost, ura je neznana, duh v minute stroge ni zaklet.

Tukaj, kjer telo je tvoje živo, tu, kjer kruh je prvi žitja cilj,
kjer izgnanec si iz paradiža in igrača tajnih tujih sil,
dan je del le tedna, teden leta, a sestavljen iz sekund, minut;
ura šteje kretnje in korake, njen pohod je slep in gluhi in kruti.

Zmani si oči, slovo daj sanjam; noga stopa tu po trdih tleh.
Hip, ki je ubegnili, se ne vrne, zamuditi uro, brat, je greh.
Dan današnji je zapisan v knjigi, ne prekriža ga nobena moč.
Kar določil je, se bo zgodilo, preden sam se zlije v temno noč.

Težko kladivo na stolpu bije, ura ti naznanja svoj ukaz.
Neizprosni je kot klic usode, skrival bi zaman pred njim obraz.
Še do velike cesarske hiše tvojo glavo sluša tvoj korak;
volja raztopi kot sol se v vodi, ko prestopiš žitja novi prag.

S kovčkom v roki je počasi stopal — naglici nasproten je bil dan —
Šel naprej je kot je bilo treba; želja ga je vlekla v drugo stran ...
Kaj zaleže ti najlepša želja, če ji trda pest ne da moči?
Le prtljaga ti bo nepotrebna in kalila ti bo mir noči.

Bliže ... Bliže ... Hiša je ogromna, vse graščine znane prekosi.
Kaj naj šteje človek samcat tukaj, kjer se cela truma izgubi? ...
Ne preišljaj, Drejče, ne ugibaj; če odkriješ vso modrost sveta,
bo brez cene ti in brez veljave, kjer poslušnost vse je, kar velja.

Vrata težka širom so odprta. Tebi danes ni zabranjen vstop.
Nisi sam; tovarišev bo mnogo. Kot neurnik raste čudni trop.
Mešan zbor je kot da ga pripihal veter je norčav od vseh strani —
ne verjel bi, da v deželi mali toliko različnih je ljudi.

Tu so hrusti kakor hrasti v hribu; stopajo počasi in trdo
in imajo vedno prav v prepiru. Morda pa se nikdar ne tepo. —
Tam stopica fantič kot deklina; preoblečen je, bi dejal;
prav iz šole je prišel nemara in po knjigah mu bo dolgo žal.

Oni pa ušel je od oltarja, kje sicer bi tak pogled dobil?
Zdi se, da v nebesa sveta vidi in oči bi pred dekletom skril.
Kmečkim fantom vsem pozna se zemlja, jezik pa drugače teče vsak
in drugačen si je pisan šopek vsak pripel za suknjič ali trak.

Pa rudarji iz rovov globokih, ki se zlobnih škratov ne boje,
plavžarji, topilci in kovači, ki mogočni ognji jim gorè —
dol s planin in iz dolin prišli so, ta iz mesta, oni iz vasi;
tujci so si bili vse življenje, vsi imeli svoje so potí.

Zdaj sprejema velika jih hiša; vsem vojašnica bo dom poslej.
Kar je včeraj bilo, nič ne šteje, za cesarja živel nisi prej...
Stopi noter! Ura je odbila. Pusti zunaj vse pretekle dni.
Tukaj v novi množici utoneš, s tabo vsak se v trumi izgubi.

(Dalje prihodnjič)

Julkina zmota

E. K.

(Nadaljevanje)

KO JE STOPILA NA ULICO, ji je šumelo
v glavi in pred očmi so se ji delali kolo-
barji. Bilo ji je, da mora pohiteti za Tornovi-
ma in ju ustaviti. Toda izginila sta in vse
iskanje oči je bilo zaman... Divji besi so ji
prešinjali vse bitje. Zakaj je dovolila, da se je
tako končalo? Ko je Torn začel namigavati—
kdove, na kaj je cikal — je bil čas, da bi bila
storila kaj odločnega. Pripravljena bi bila mor-
ala biti na kaj podobnega, ko je že davno ve-
dela, da jo sovraži kot kugo in da bo porabil
vsako priliko za maščevanje. On ni kakor Ri-
ko, slep in gluha, dokler ga kaj ne udari narav-
nost v oči; on opazuje, stika, prisluškuje in
več je vedel o njej kot tisti, kogar bi se vse
več tikalo. Odtod njegovo sovraštvo. Izmed ti-
stih je, ki priznavajo možu vse pravice, ženo
pa smatrajo za njegov privešek in nikdar ne
razumejo njene duše. Njegov svet je tako da-
leč od njenega kakor mračen kot v dolini od
gorskega vrha in zato je tako nizkoten, tako
surov, tako—

Ah! — Zakaj mu ni izbruhala v obraz
vsega, kar je imela v srcu in v mislih? Mu po-
vedala, da pozna vso njegovo hudobnost, ki
jo je zavist še povečala? Zakaj mu ni dala za-
ušnice, ko je žalil onega, ki je njen mož?

Uh! Kaj pomaga vse obžalovanje sedaj,
ko je prepozno?

Silna slabost jo je nenadoma obšla. Čutila
jo je v kolenih, v hrbtenici, v glavi. Vse nje-
no telo je kričalo po okrepcilu. Ker ne more
izkaliti svoje pravične jeze, jo mora utopiti,
da more misliti o čem drugem, da more sploh
misliti.

Ustavila je taksi in se odpeljala do bara,
ki je bil odprt ves dan in naročila cocktail.
Zdel se ji je kakor voda, pa je naročila nekaj
močnejšega. Tudi to ni pomirilo njenih živcev.
Porinila je čašico od sebe in se zleknila v u-
dobnem naslanjaču. Najrajša bi bila zaspala,
če bi le mogla priklicati kakšne prijetne sa-
nje, ki bi pregnale vso to proketo sitnost...
Kaj vruga je neki Torn imel v mislih? Ali bi
moglo biti v njegovih besedah in vzklikih ven-
dar še kaj drugega kot gola zavist? Kaj bi
mogel vedeti o Lipmanu, ko ga niti ne pozna?

Ta misel jo je bolela in skušala jo je spo-
diti. Vse misli bi hotela pregnati in živeti brez
njih kakor roža ali jasminov grm. Misli jo le
trpinčijo in grene življenje...

Ničesar ne ve. Sama hudobnost je govo-
rila iz njega... Ha! Kdove — če bi ga kdaj
lepo pogledala, se mu sladko nasmehnila, mu
dala razumeti, da ji ni zoprno... pa bi tudi on
bil le mož in nič drugega ne, mož, kakršni so
vsi, če imajo pri ženski kaj upanja. Morda bi
bilo vredno, poskusiti, odpreti vratca v plotu,
ga pustiti na vrtno stezico, a kadar bi iztegnil

roko po cvetlici, se mu zakrohotali v obraz in ga razkrinkati. Takrat bi bil čas za krepko, nepozabno zaušnico. In njeno srce bi zapelo...

Oh — še ta lepa misel boli. Vsa glava boli, vse je narobe. Le spala bi. A tukaj ni mogoče. Prav tako težko je pa tudi vstati, ko je v nogah enaka slabost kakor v glavi. Če bi jo kdo dvignil, odnesel, položil v posteljo, jo lahko pokrili in ji rahlo pobožali čelo... Če bi Whitney...

Zdrznila se je. Kdo je klical to ime? Niti Rika ne bi odpahnila s takim sunkom kakor njega, če bi se ji približal. Njega, ki jo je izdal in prevaril in se sedaj smeje tistim uram, ki mu jih je dala!

Ne, tukaj ne najde pričakovanega miru. Posiliti se mora, da pride domov in se spočije. Da, v njenem lepem, rajskem domu, ki ji ga zavidajo, ji odleže. Ha! Naj šepetejo, naj sodijo, mežikajo — priborila si je vendar dom, kjer je gospa in odkoder lahko zaničljivo gleda na zasajane kočice in mračne brloge.

Plačala je, vstala in, dasi je bilo vse nekam nejasno pred očmi, zapustila napol prazni bar. Ko je prišla na ulico, je hotela, ne vedoča, zakaj, na drugo stran. Stopala je kakor v sanjah. Nenadoma je nekaj zaropotalo; ustrašila se je, a tisti hip jo je nevidna roka pograbila in siloma potegnila nazaj, na pločnik. Okrog nje se je zbrala gruča ljudi. Strmela je in ničesar ni razumela.

Nekdo je zaklical: "Zahvalite se gospodu, ki vas je rešil; brez njega bi bili sedaj pod avtom in v desetih minutah v ambulanci."

Še vedno ji ni bilo jasno. Obrnila se je in pred njo je stal, z lahnim smeškom na ustnah — Whitney.

"Ali vas kaj boli?" je vprašal; "če ste dovolj krepki, dajte mi roko in pojdiva odtod, da se rešite zija."

"Kaj se je zgodilo?" je jecljala in se mehanično oklenila njegovega lakta. Čutila je, da bi se brez tega zgrudila. On jo je počasi odvedel do vogala, ustavil taksi in jo posadil vanj, nato pa prisedel k nji. Šoferju je dejal, da naj vozi naravnost, dokler mu ne pove naslova.

Potem se je obrnil k Julki.

"O čem ste pa tako globoko premišljali, da niste videli avta in ste se naravnost zaleтели vanj? Ali vas je hudo udarilo? Ali potrebujete zdravnika?"

Debelo ga je pogledala.

"Kaj govorite. Kaj bi me bilo udarilo?"

"Ali vas nič ne boli? Če ne, je dobro. Bolj varno bi pa vendar bilo, stopiti k zdravniku, da pogleda, ali je kaj škode. Vsem se je zdelo, da vas je avto močno udaril."

"Nobene bolečine ne čutim, torej ne more biti nič hudega. Le ustrašila sem se — nisem vedela, da je avto — in slabost me je obšla."

"Vesel sem, če ni nič hujšega. Slabost mine in se lahko prežene."

Naenkrat so Julkine misli odskočile v drugo stran.

"Odkod ste se pa vi vzeli? Kako, da ste bili prav tisti trenotek pri meni? Kaj ste hoteli?"

Whitney se je nasmehnil.

"To je cela vrsta vprašanj in pravzaprav nobeno ni važno. Morda je tako zapisano v knjigi usode. Ali pa je bil zgolj slučaj, naključje. Jaz nisem filozof in ne morem nič drugega kot sprejeti dejstvo, ki je seveda zame bolj prijetno kot za vas. Toda če bi jaz prišel v vaš položaj, sem prepričan, da bi vi storili isto zame."

"Torej ste mi res rešili življenje? Neznavec je trdil to in tudi brez njegovih besed bi se vam morala zahvaliti."

"Ne bodiva tragična, ko ste ostali celi in zdravi, kar je glavno. Če bi se tujec tako zaletel kot ste se vi, bi najbrže ravnal enako, ne zaradi kakšne moralne obveznosti, ampak ker ne bi mogel roki prepovedati, da bi se iztegnila. Vendar pa sem vesel, da sem prav jaz bil najbližji in v vašem slučaju bi zavidal vsakega, ki bi vam pomagal iz pasti. — Toda kar v taksiju ne moreva ostati. Če ste prepričani, da ne potrebujete zdravnika, se ustaviva kje, da se vam vrnejo moči."

"Hvaležna bi vam bila, če me spremite do doma, ali pa naročite šoferju, da me odpelje tja."

"Ne, za to mi ne bi bili hvaležni, vsaj ne, ko bi prišli domov. Spomin na pripetljaj bi vas vznemirjal, v samotni bi se vrnil strah in utegnile bi vas pograbitni peklenke muke..."

Julka je hotela ugovarjati, on pa je zamahnil z roko in nadaljeval:

"Pred par leti je vlak, na katerem sem se vozil, karamboliral z drugim. Škode je bilo toliko, da smo morali čakati šest ur, preden

smo mogli nadaljevati pot. Nobenemu potniku se ni zgodilo nič resnično hudega. A ko je vlak naposled potegnil, je neka ženska, ki je bila ves čas popolnoma mirna, začela kričati in se zvijati, da so jo na prvi postaji, histerično, morali odpeljati v bolnico. Pozabite na ves dogodek, odvrnite misli v drugo smer in ko se začnete res zanimati za kaj drugega, bo vse dobro. Tedaj pojdete lahko v gledališče, na ples, ali spat in niti sanjalo se vam ne bo nič neprijetnega. Sicer se pa morate okrepčati, zakaj le tako se prežene slabost."

Julkin odpor je pešal. Njene misli so bile neurejene, begale so sem in tja, pojavljale so se v odlomkih in odprhutale... Res je slaba... Rešil ji je življenje... Povedati mu, kako je srečna brez njega... Maščevati se nad Tornom... Privošči mu malo družbo, tem huje mu bo potem...

Whitney je dal šoferju naslov znane restavracije.

"Kdo je rekel...?" se je zavzela Julka.

"Ali predlagate drug prostor? Mislil sem—"

"Eh — pa naj bo. Toda imejte na umu, da nimam mnogo časa in tudi teka nič."

"Ti točaji prodajajo tudi tek. Sicer pa veste, da nisem tiran."

"Ničesar ne vem. Kako bi mogla?"

Whitney je hotel odgovoriti, pa je ujel besedo, čim je odprl usta. Taksi je ustavil in stopila sta v gostilno. Ko je natakar prinesel jedilnik, se je Julki zazdelo, da se ji res vrača tek in ko je prišel z aperitifom, je bila prepričana o tem. Lakota je zahtevala svojo pravico in do kave je komaj prišla kakšna beseda iz njenih ust, Whitney pa je kramljal o brezpomembnostih, ravnaoč se po pravilu, da duševno delo med jedjo kvari prebavo.

Kosilo je bilo izvrstno in vino prav tako. Julkino dihanje je postalo enakomerno, barva se ji je vrnila v lica in postajala je dobro volje.

"Videti je, da je najhujša slabost premagana, Mrs. Dolnik," je ljubeznivo omenil Whitney.

Julki je padla žličica iz roke, na srečo na krožnik.

"Kaj — kaj — vi tudi ne veste?"

"Česa?" je vprašal nekoliko začuden.

"Saj sta si prijatelja; mislila sem, da vam je povedal."

"Kdo povedal? Kaj povedal?"

"Zaboga, ne delajte se, kot da ste bili na drugi strani sveta in da ne veste ničesar o porokah svojih prijateljev."

"Prisegam vam, da ne razumem ničesar. O katerem prijatelju govorite in o kateri poroki?"

"To se mi res zdi čudno. Torej ne veste, da sem se razporočila in imam sedaj drugega moža?"

"Kdo je srečnik, da mu čestitam?"

"Ali ves ta čas niste srečali Lipmana?"

Whitney ni mogel zatajiti svojega začudenja. Julka je strmela vanj in ko dolgo ni zinil besede, je vprašala:

"Kaj pa gledate tako kot da sem vam povedala kaj nemogočega?"

"Kaj nemogočega — res. Če ne bi videl, da govorite resno in če bi mi to povedal kdo drugi, bi bil prepričan, da je nemogoče."

"Zakaj? Ali nimam tudi jaz pravice—"

"O pravicah ne govorim. Ampak—" obmolknil je in majal z glavo.

Julko je zopet začela grabiti jeza.

"Nisem mislila, da je nevoščljivost tudi vaš greh. Nikomur nisem odgovorna, zakaj bi torej ne smela—"

"Odgovornost. Kdaj sem jaz naglašal odgovornosti?"

"Torej govori iz vas zavist. To morda ne bi bilo čudno, če ne bi šlo za vašega prijatelja."

"Prijatelja? Ali vam je on govoril o takem prijateljstvu?"

"Ni. Ampak sama sem videla—"

"Znanci ni treba, da bi bili prijatelji."

"To se pravi, da odklanjate njegovo prijateljstvo."

"Nikdar mi ga ni ponujal. Menda pač ve, da bi bilo nemogoče."

"Zakaj?" — Trdo je zvenela ta beseda. Ponovila jo je še trše: "Zakaj?"

"Draga moja, znanstvo pride slučajno, za prijateljstvo so potrebni pogoji."

"To je namigavanje. Misliti bi morala, da ni vreden vašega prijateljstva. Zakaj ne?"

"Ooo — vrednost — vrednost menda ni glavno vprašanje, kadar gre za prijateljstvo. Ampak... No, če je tako kot ste rekli, je pač tako in moral bi vam le želeči srečo."

"Ne, takc ne uidete. Kaj je napačnega z Lipmanom? Vaše besede ne morejo pomeniti

nič drugega in zato jih morate razložiti, ali pa preklicati in prositi odpuščanja. Kakšne grehe ima Lipman, kaj je storil nepoštenega?"

"Žal mi je, neskončno žal, da se je razvil ta razgovor, ki ne more izpremeniti dejstev. Toda vaša vprašanja so preveč — kako bi dejal — kategorična. Preveč odločne besede rabite. Grehi. Nepoštenost. V našem življenju so druge reči, morda malenkostne, v gotovih razmerah malo pomembne, ki pa vendar postavljajo plotove..."

"Kakšni so plotovi, katerih Lipman ne bi mogel preskočiti ali podreti?"

"Hm — na primer, vaša prijateljica, gospa Hickney ga ne bi povabila v svojo hišo..."

Nenadoma so te besede priklicale Julki v spomin malenkosti, o katerih nikdar ni razmišljala. Ko je bila na ladji, jemat slovo od nje, je srečala Lipmana, toda v družbi gospe Hickney ni bil. Nekaj je govoril o njenem visokem znanstvu. Ko je bila povabljen v njeno hišo, je bil tam Whitney, ne pa Lipman...

Ali — ne spada v njene kroge?...

"Gospa Hickney ni edina dama družbe..." je dejala z negotovim glasom.

"Pustiva ta predmet, saj je toliko prijetnih reči, o katerih bi se lahko pomenila..."

Julka ni mogla odnehati.

"Lipman je bogat..."

"Menda."

"Ali — ali je s tem kaj narobe? Ali si je pridobil nepošteno..."

"Dejal sem, da je poštenje preveč izzivajoča beseda."

"Kaj dela?"

"To bi vam menda sam moral povedati. Pa če ni, vam lahko povem, da ne krade, ne roba, da ni še nikjer vlomil, nikogar ubil..."

"Ampak?"

Whitneyju je bilo že resnično mučno in rad bi bil končal to razpravo. V mislih se je bil po glavi, ker se ni prvi hip premagal, ko je izrekla njegovo ime; njena navidezna odločnost, ki je dajala njenim očem sijaj in licu barvo, mu je pa obujala spomine na ure iz preteklosti. Iskal je pot iz tega kota v lepše kraje in skušal končati ta pomenek.

"Naposled ni tako hudo. Za konje se zanima."

Zopet se je zbudil spomin. Ko sta menda

bila prvič z njo skupaj, je Whitney nekaj govoril o konjih. Pa kaj bi moglo biti v tem slabega...?

To vprašanje je ponovila na glas.

"Nič," je odgovoril, "razen, da se igralcem ne odpirajo vsaka vrata."

"Igralcem?" — Njeno začudenje ni bilo ponarejeno in zveza ji je bila nerazumljiva.

"Draga moja, sedaj vidim, da vam je to povsem neznano polje. — Naposled — kaj bi mu mogli zameriti? Ljudje hočejo staviti in Lipman le ustreza tej potrebi. Ljudje hočejo piti in kupujejo drage volje od tihotapca, le da ga ne vabijo v svojo družbo..."

V Julkinih prsah je zavrelo. Stvar ji še ni bila jasna, zakaj konjske dirke, stave, nelegalno posredovanje, oglaševanje, vabe in vse, kar je s tem v zvezi, ji je bila španska vas, ampak naenkrat je začutila, da je bila prevarjena. V družbo, v višave je bila namenjena njena pot, a kam jo je povedel mož, ki je sedaj njen soprog? Njemu so zaprta vrata sveta, po katerem hrepeni bolj kot po izveličanju, in tako so se zaprla tudi njej. Bolj jo je prevaril kot Riko, kot mož, ki sedi ž njo sedaj in ji skuša olajšati breme...

Kot avtomat je pograbila kozarec in ga zvrnila vase. In potem se je glasno nasmejala.

"Pijte! To je najlepše v življenju. Pijte! V kozarcu je pozabljenje, iz njega prihajajo najlepše sanje. Pijva!"

Iztegnila je zopet roko, on pa jo je zadržal.

"Ne tako. Vino so iznašli bogovi za radost, a ne za — ponižanje. — Pojdiva na zrak, v park, potem najdeva kakšno zabavo..."

Nekaj časa se je branila, potem je postala kakor otrok in se vdala. V parku so se vinski duhovi nekoliko izkadili, v gledališču je uživala novo sliko. Za večerjo je zopet imela dovolj teka. In ko jo je povabil k sebi, se ji je zdelo, da zahteva to pravičnost. Odpeljala se je z njim brez ugovora...

(Dalje prihodnjič.)

"Jaz pa vam povem odkritosrčno: da je bilo po mojem, bi vas bil vse po vrsti ubogal in užival bi danes beli kruh vašega češčenja; toda hodil sem, kamor sta neusmiljeno ukazovala srce in vest."

Cankar: Bela krizantema.

Asfaltno jezero

KADAR SLIŠIMO BESEDO "jezero," mislimo vedno na vodo, bodisi sladko, ali slano; na otoku Trinidad pa imajo "jezero," po katerem se lahko hodi, četudi je včasih malce nerodno. Namesto vode je v njem gosta smola, znana pod imenom asfalt, ki se največ rabi za tlakovanje cest in ulic.

Ime "jezero" je opravičeno, ker ima v vsakemu oziru podobo jezera; breg je prav tak kot ob navadnem jezeru in prvi vtis je kakor ob pogledu na jezero s temno vodo. Oblike je okrogle, v premeru ima tri milje in obsega sto štiri akre.

Trinidad je najjužnejši med britskimi zapadno indijskimi otoki, šest milj vzhodno od obrežja Venezuele, meri 1754 četvornih milj, je poprečno 48 milj dolg in 35 milj širok in ima okrog 250,000 prebivalcev. Od teh jih živi okrog šestdeset tisoč v glavnem mestu Port of Spain, ki je na glasu kot eno najlepših mest na vseh zapadno indijskih otokih. Omenjeno jezero leži približno 38 milj južno vzhodno od glavnega mesta in se najbolje doseže po vodi.

Podtalne sile dvigajo smolo v neenakih masah, med katerimi nastajajo razpoke in se nabira v njih voda, kadar dežuje. Vsled tega so nekateri deli trši, drugi mehkejši. Večinoma je asfalt dovolj trden, da človek lahko po njem hodi, vendar se čuti pod nogo kakor s smolo tlakovana cesta, kadar je huda vročina. Značilno je, da navidezno asfalta nikdar ne zmanjka; kar se ga izkoplje en dan, je drug dan nadomeščeno od spodaj. Največ ga je tako trdega, da ga lahko kopljejo s krampom. V enem samem letu so ga nakopali tristo tisoč ton, pa se vendar ne pozna, da bi ga kaj zmanjkalo.

Z vsakim udarcem krampa se iztrga kos črne, luknjaste smole, velik kakor človeška glava. Te kose pomečejo na posebne vozove, ki jih vlačijo jeklena vrv do tovarne, v kateri se ogrejejo, da izpuhti vlaga in potem spravijo suhi asfalt v sode, katere zračni tramvaj odvažajo do ladij, ki jih razvažajo po vsem svetu. Od jezera do luke je le eno miljo daleč. Operacija je zelo enostavna in ne zahteva nič

drugega kot najeto delo in nekoliko transportacije. Kupčija pa je izvrstna, kar dokazuje dejstvo, da je družba, ki izkorišča jezero, plačala v enem samem letu 65,000 dolarjev davkov.

Zanimivo je, da se najde v asfaltu mnogo mrtvih deblov dreves, po čemer sklepajo, da mora biti zaloga primeroma mlada. Geologi ne dvomijo, da je jezero spojeno z oljem v globočini. Res so na otoku našli olje na raznih mestih in ga producirajo od leta do leta več.

Trinidad je bil v davni preteklosti najbrže spojen s kopnino Južne Amerike. Otok je zanimiv iz mnogih razlogov. Zemlja je zelo rodovitna in pridelujejo se vsakovrstni tropični produkti, zlasti sladkor in kakao. Gozdovi dajejo izvrsten les. Izvažajo se tudi kava, rum, tobak, sirup, razno južno sadje, gumi, barvila in seveda les in asfalt. Približno tretjina prebivalcev so Indijci; vlada nadzoruje vseljavanje iz Indije, odkoder dobivajo podjetniki ceneno delovno moč, ki je podlaga trinidadske "prosperitete." Višji sloji so večinoma mešanci z angleško, francosko in špansko krvjo, nižji razredi so pa črnci, oziroma zamorski mešanci. Nekoliko je tudi Kitajcev. Po mestih govore angleško, na severu in večinoma po deželi pa govore neki francoski dialekt, dočim je v nekaterih krajih španščina še v rabi. Zakoniti denar je angleški, v splošni rabi je pa ameriški dolar.

Včasih je slišati, da je Trinidad edini izvor asfalta, kar pač ni resnično; vendar pa se je dolgo zdelo, da je trinidadsko jezero največji vir tega produkta. Imajo ga pa tudi v sosedni Venezueli in izključeno ni, da ga je tam več kot na Trinidadu. Vsaj venezuelski geologi mislijo tako.

Po zadnjih astronomskih cenitvah je od najbolj oddaljene, z daljnogledom vidne zvezde do nas dva kvintilijona milj (po angleško-amerikanskem računu, kjer izraža bilijon to, kar mi imenujemo milijardo.) Da napišete to številko, potrebujete osemnajst ničel.

Za gospodinje

Kmalu bodo jagode tudi pri nas, v južnejših krajih so že nekaj časa na trgu in večina gospodinj bo posegala po njih, dokler se ne bodo umaknile rdečim in črnim malinam, robidam in raznim drugim sorodnikom. Včasih bo katera tudi na tihem potožila, da nima "divjih" jagod, ki so sicer drobne, ampak — ej kako slastna in kako čudovito diše! — Toda dandanašnji tudi "umetne" jagode niso od muh. Razvili so jih že toliko vrst, da so celi katalogi napolnjeni z njimi, drobne in debele, okrogle in dolge, buckaste in šiljaste, katere izberete, je pa odvisno od vašega osebnega okusa. Glavno je, da so sveže in zdrave. Oprati in očistiti pa jih morate seveda sami in to mora biti dobro opravljeno.

Jagode se lahko rabijo na neštete načine, to ve skoraj vsaka kuharica. Servirajo se lahko kot sadje kakor so zrasle. Nekoliko sladkorja ne bo skoraj nikdar škodovalo. Nekateri jih imajo radi z mlekom ali s stepeno smetano, drugi jih poškrpe z limoninim sokom, ali pa polijejo z vinom. Lahko se jih nekaj zdrobi — vilice so za ta posel povsem primerne — in cele plavajo v tem soku.

Mnogo se rabijo jagode za pecivo, zlasti za tako zvani short cake. Seveda se lahko dobi "cake" pri peku in tedaj ni treba nič drugega kot narezati ga, pokriti z jagodami in s stepeno smetano, morda politi z jagodnim sokom in stvar je gotova. Skoraj vsaka maslena torta ali pecivo iz piškotnega testa se lahko rabi za tak "short cake." Lahko se pa tudi napravi posebna torta po sledečem navodilu:

Jagodova torta

pol kupice masla ali rastlinske masti
pol kupice sladkorja
štiri rumenjake
nastrgano lupino ene limone
eno in tretjino kupice tortne moke
četrt žličice soli
eno in tretjino žličice pecivnega praška
četrt kupice mleka maslec (pint)
jagod, povaljanih v sladkorju
stepene smetane po okusu
zapečeno beljakovino (meringue)

Vmešaj maslo s sladkorjem. (Navodilo je bilo v aprilski številki.) Dodaj rumenjake za rumenjakkom in vselej dobro stepi. Potresi z limonino lupino in dobro vmešaj. Presej moko s soljo in pecivnim praškom trikrat; dodaj masleni zmesi malo mleka in malo moke in dobro stepi; to nadalj, dokler ne bo vsa moka in vse mleko porabljeno.

Obloži dno in strani osem palčnih tortnih pločevin z voščenim papirjem in vlij testo vanje. Pokrij z beljakovino (glej spodaj, kako se ta priredi). Peci v 250 st. F. pet in dvajset minut, potem zvišaj gorkoto do 275-300 st. Kadar je torta pečena, jo previdno zvrni na mrežo in pusti, da se ohladi. Kadar je hladna, pokrij eno plast z jagodami in stepeno smetano, položi drugo plast na vrh in pokrij z ostalimi jagodami in smetano.

Beljakovina

štiri beljake
za nohet soli
kupico sladkorja
žličico limoninega soka

Stepi posoljene beljake, da dobiš trd sneg. Potem dodajaj po eno žlico sladkorja in par kapljic limoninega soka in stepaj, dokler ne bo vse porabljeno in sneg trd.

Kadar strešeš to na testo, razmaži rahlo z vilicami, da bo testo enakomerno pokrito.

Opomba: Na enak način lahko narediš torto z raznovrstnim sadjem, z marelicami, breskvami, češnjami, ananasom (pineapple), bananami i.t.d.

Jagodova pogača (pie)

četrt (quart) jagod
kupico sladkorja
2 kupici vrele vode
za nohet soli
tri žlice škroba (corn starch)
eno pečeno skorjo (pie crust)

Operi in osnaži jagode. Polovico zdrobi s sladkorjem; dodaj vrelo vodo in daj, da vre tri minute. Potem pretlači skozi sito. Vzemi malo tega soka in zmešaj z njim škrob. Posoli, dodaj ostali sok in kuhaj pet minut. Ohladi. Drugo polovico jagod zloži v pečeno skorjo in polij z ohlajenim sokom. Daj v ledenico, dokler ne serviraš. Tedaj pokrij paj s stepeno smetano, ali pa z vaniljevim sladoledom.

Kadar ni rdečih jagod, lahko narediš enako pogačo z malinami, robidami ali borovnicami. Če rabiš zadnje, jih malo poškrpi z limono.

DATLJEVA TORTA.

en zavitek datljev
žličico pecivne sode
kupico vrele vode
kupico rjavega sladkorja
pol kupice masla
dve jajci
pol žličice soli
poldrugo kupico tortne moke
dve žličici pecivnega praška
kupico orehov
pol žličice vanilje

Odstrani peške iz datljev, jih zreži, posuj s sodo in polij z vrelo vodo.

Vmešaj maslo (ali rastlinsko mast, ki je za to torto skoraj boljše od masla) in dodaj sladkor ter vmešavaj dalje. Dodaj eno jajce za drugim in z vsakim nekoliko datljev in nadalj z vmešavanjem, dokler ne bo zmes gladka. Pomešaj moko s pecivnim praškom in soljo in trikrat presej. Dodaj prvi zmesi nekoliko moke in nekoliko orehov, premešaj, dodaj še nekoliko, zopet premešaj in stepi, dokler ne bo vse porabljeno. Zadnje, kar dodaš, naj bo nekaj moke. Potem vlij vaniljo, zmešaj in vlij v namazano modlo. Peci v zmerni pečici — 350-375 st. — dvajset do trideset minut.

Za to torto je led nepotreben.

"Postava je kakor pajek, ki prede svoje mreže od plota do plota; mi ljudje pa smo nedolžne muhe. Pajek je lačen in misli, da je njegovo ravnanje Bogu dopadljivo, muhe pa so vendar revice..."

Cankar: Hudodelec Janez.

Delavnost organizacij

Cleveland, Ohio. — "Zveza kulturnih društev SDD." je v nedeljo, 24. marca nastopila v Slovenskem delavskem domu na Waterloo Rd. v mešanem programom, ki so ga izvajala Zvezi pripadajoča društva "Jadran," "Anton Verovšek," "Čitalnica SDD.," "Statuettes Club SDD." in krožek št. 1 "Progressivnih Slovenk." Sodelovali so Slejkovi bratje s prednašanjem klasičnih skladb in Vadnalov orkester.

Chicago, Ill. — Dne 31. marca je pevski zbor "Sava" priredil svoj pomladni koncert v dvorani SNPJ. Otvoril ga je predsednik Frank Udovič z govorom. Mešani zbor je pel "Delavski spev," "Našemu praporu," Rivov "Valček," koroško narodno "Pred mojo kajžo," "Venček narodnih pesmi," "Mamici moji!" in Prelovčev "Slavo delu." Kvartet, L. Valenčič, A. Rak, A. Garden in Carl Church je pel Volaričev "Rožmarin" in Gerbičevega "Pastirčka," novo organizirani oktet—Ana Miško, Alice Artach, E. Turpin, Mimi Omahen, L. Valenčič, Al. Rak, A. Garden in C. Church—je nastopil s pesmijo "Dekle, kaj s' tak žalostno" in s Hubadovo "Gor čez jezero." C. Church je nastopil tudi kot solist z Rombergovo "The Desert Song" in Petriejevo "Asleep in the Deep." Sodeč po kritikah, je bil umetniški uspeh zelo zadovoljiv.

Cleveland, O. — V nedeljo, 31. marca je imel zbor "Sloga" svoj prvi letošnji koncert v dvorani Slovenskega narodnega doma. Program mešanega zbora je obsegal "Upanje," "Kam si šla?," "Ves dan je pri oknu," "Najlepše doma," "Veselo tovarišijo" in "Naše gore." Moški zbor je pel "Planinsko rožo" in "Morje Adrijansko," ženski zbor "Zanjico" in "Likarice," mešani oktet "Po zimi pa rožice ne cveto" in "Hladno jesen." Kvartet, ki šteje tri brate Sustarsich in T. Udoviča je prednašal "O mraku" in "Moja kosa je križavna." Josephine Tauzel je nastopila kot solistka s "Cvetnim časom" in je morala dodati še drugo pesem. Drugi del programa je izpolnila enodejanka "Kje je meja," v kateri so nastopili Anthony Drenik, Josephine Tauzel, Dorothy Paliska, John Sustarsich in Joe Hrvatin. Pevci in igralci so želi mnogo priznanja.

Cleveland, O. — Pevsko društvo "Zvon" je priredilo v nedeljo, 31. marca koncert v Slov. nar. domu na 80. ulici pod vodstvom Ivana Zormana. Poročila o programu žal nimamo, a kar smo čuli, je bil zelo pester.

Cleveland, O. — Mladinski pevski zbor SDD. je v nedeljo, 31. marca nastopil v dvorani Slov. delo. doma na Waterloo Rd. z Gollotovo pravljilčno igro v petih dejanjih "Princesa in pastirček" in je želel mnogo odobravanja od občinstva, ki se je predstave udeležilo v velikem številu.

Cleveland, O. — Socijalistični pevski zbor "Zarja" je v nedeljo, 7. aprila priredil svoj običajni pomladanski koncert v dvorani Slov. nar. doma na St. Clair Ave. Poleg bogatega pevskega programa, pri katerem je nastopal mešani, ženski zbor, duetisti in solisti, je bila uprizorjena Molkova satira "Nevtralni Amor." Govorila sta Louis Zorko in Andy Turkman ml. Mešani zbor je otvoril koncert z delavsko pesmijo "Dani se," potem je pel "Rože je trgala," "Zlato kanglico" in "Winter Song"; ženski zbor: "Slovenska deklica," in "Dekle, kaj bo s tabo?" in "Na jezeru"; moški zbor: "Moj deklíč" in "Kam pa, fantje, v vas pojdemo?" Solista sta bila Albert Fatur, in Victoria Poljšak ("Ljubav moja hrepeni" in "Jenny with the Light Brown Hair"); z dueti so nastopili Katarina Jurman in Alice Vidmar — "Sirotina" in "Ko lansko leto sem mimo šel" — Sophie Turkman in Frank Elersich — "Majska noč" in "Pada list z javora" — Valerija Wess in Victoria Poljšak — "Urbanovo" in "Trtica mila."

Kvartet je pel "Popotnika" in "Tri leta bom kopal." Joseph Tekavec pa je — kar je za naše odre nenavadno — žvižgal znani "Indian Love Call." — V Molkovi igri so nastopili Anton Eppich, Milan Medvešek, Josephine Turk, Anton Perušek, Louis Zorko, J. Ceh in J. Krebel. Udeležba je bila dobra.

Cleveland, O. — V nedeljo, 7. aprila je priredil mladinski pevski zbor "Kanančki" predstavo v Delavski dvorani na Prince Ave. Uprizoril je mladinsko šaloigro Manice Komanove "Sestrin varuh," poleg tega so bile na programu pevske točke.

Cleveland, O. — Dramsko društvo "Anton Verovšek" je v nedeljo, 7. aprila uprizorilo burko "Micki je treba moža" v dvorani SDD. na Waterloo Rd. in s tem uspešno zaključilo zimsko sezono.

Cleveland (West Park), O. — Mladinski pevski zbor "Zvončki" je v nedeljo, 14. aprila praznoval drugo obletnico svojega obstoja s koncertom v Jug. del. nar. domu v West Parku. Spored je bil bogat in udeležba je bila zadovoljiva.

Cleveland, O. — Pevski zbor "Jadran" je v nedeljo, 14. aprila proslavil dvajsetlet let delovanja, odkar je prvič zapel collinwoodskim Slovincem. Za to obletnico je uprizoril opereto "Ciganska nevesta" v dvorani SDD. na Waterloo Rd. Občinstvo se je udeležilo proslave v izredno velikem številu.

Slavnost je otvoril L. Sanabor s kratkim opisom ustanovitve zbora. V opereti so nastopali: Florence Unetič, Angela Kern, Frances Poropat, Anna Vadnal, Cecilija Jaklič, Rose Sanabor in Faye Bitenc, ter F. Steblaj, Peter Dujmovič, Anton Mohelič, Toni Primc, Joe Godec, Anton Novak in John Telisman. Dirigiral je Jack Nagel, režijo je imel v rokah Steblaj, pri klavirju pa je bila Vera Milavec.

Cleveland, O. — V nedeljo, 21. aprila je priredila samostojna "Zarja" v Nar. domu na St. Clair Ave. koncert z obširnimi programom, ki je obsegal zborove in kvartetne točke, duete, moške in ženska sola. Otvoril je koncert zbor iz muzikalno bogate Straussove operete "Netopir" (Die Fledermaus), ki je po smrti "kralja valčkov" dosegla toliko priznanja, da so jo sprejeli na opernih odrih. Dalje je moški zbor pel Laharnarjevega "Črna kosa" in "Venček narodnih pesmi"; pri zadnjem so nastopili kot solisti John Samsa, Tony Podobnik, Frank Bradač in Stanley Martinčič. Ženski zbor je podal čajkovskega "Valček cvetic." Moški kvartet — John Samsa, Edward Bradač, Frank Bradač in John Lube — je zapel staro "Slovenec sem" in "Nekoč v starih časih." Kot solisti so nastopili Josephine Milavec-Levstek z Musoržskijevim "Kozakom," Mary Grill-Ivanush z "Mojo mamico," Caroline Budan z Marjetino arijo iz "Fausta" in z "Indian Love Call," John Lube z Vilharjevim "Mornarjem" in Fosterjevim "Old Black Joe," Ann Gačnik z "Uspavanko" in "Zadnje vrtnico," Gustav Sepetnac s "Ti si urce zamudila" in Ann Zarnik s Parmovo "Tičko" in Robynovo "A Heart That's Free." Dvospeve so podali: Mary Grill-Ivanush in Josephine Milavec-Levstek (Foersterjevo "Slovo od matere"); Stefanie in Antonia Kras ("My Hero," "The Chocolate Soldier" in "Tva krasota, rajska djevo"); John Samsa in Tony Podobnik ("Pod mojim okencem" in "Kje je moj mili dom"). Pri glasovirju je bila Vera Milavec, zborovodja John Ivanush.

Euclid, O. — V nedeljo, 21. aprila, je priredil pevski zbor "Slovan" koncert v Slov. društ. domu na Recher

Ave. — Prvi del sporeda je obsegal koncertne točke, med temi zbora "Venček narodnih pesmi" in "Rože je na vrtu plela." Miss Perdan je zapela tri pesmi, izmed katerih je baje najbolj ugajala znana "Moj fantič je v Tirole vandral." Drugi del programa je izpolnila spevoigra "Snubači," v kateri so nastopili: Angela Kern (Urška), Ciril Ozbič (oče), Matija Matjan, Anton Smith, Frank Mavrič, Rudy Knaus in Jurij Krančič (snubači). Zborovodja Jack Nagel, režiser Frank Česen. Udeležba dobra.

Na naslov organizacij. — Nabiralec teh podatkov nima pri roki sporedov vseh priredb in se seveda tudi ne more udeležiti vseh osebno; zato ne more zabeležiti raznih podrobnosti, kot imen solistov, igralcev itd., razen če je bil sam navzoč, ali pa najde te podatke v dnevnem časopisju. Zeleti pa bi bilo, da se take zanimivosti zabeležijo in ohranijo tistim, ki se bodo kdaj ukvarjali z našo zgodovino. Tako bo delo naših organizacij dobilo več kot dnevni pomen. V ta namen prosim nabiralec društva, da pošljejo spored vsake take priredbe Cankarjevemu glasniku, potem pa na kratko naznanijo, ali je program ostal neizpremenjen, kakšna je bila udeležba in podobno. Seveda je ta kolona namenjena le registriranju nastopov, ne pa ocenam, ki spadajo na drugo polje. Ta prošnja je namenjena organizacijam izven Clevelanda prav tako kakor onim v mestu.

NAŠIM NAROČNIKOM

Vsem, ki vam je že naročnina potekla in ste jo že obnovili, se uprava "Cankarjevega glasnika" iskreno zahvaljuje za kooperacijo. Vi, zvesti naročniki ste tisti, ki omogočate Cankarjevi ustanovi, da še nadalje izdaja lep-slovnostno revijo "Cankarjev glasnik." Ne smemo pa pozabiti naših prijateljev v organizacijah ali posameznikov, ki prispevajo v tiskovni fond. Tiskovni fond nam je v veliko oporo, ker z njim krijemo razliko naših obveznosti.

Ponovno pa prosimo vse tiste naročnike, ki vam je že naročnina potekla, da jo takoj, kakor hitro vam je mogoče obnovite. Zavedajte se, da mora uprava Cankarjevega glasnika plačevati svoje obveznosti regularno. In ni nič več kot pošteno, da vi poravnate svoje napram Cankarjevemu glasniku.

Če hočemo biti napredni in kulturni, moramo širiti kulturo in izobrazbo in zanjo tudi nekaj žrtvovati. Sodelujte z nami in mi bomo z vami in vsi bomo zadovoljni z uspehom.

Če je številka poleg vašega naslova 6-40, pomeni to, da je vaša naročnina s to številko potekla. Če je pa manjša in kolikor je manjša toliko mesecev že dolgujete Cankarjevemu glasniku. Še enkrat prosimo, sodelujte z nami in obnovite naročnino.

Upravništvo "Cankarjevega glasnika"

VOJNA IZNAJDBA. Angleži imajo na morju velike križe z nemškimi minami, o katerih nekateri trdijo, da so magnetične, tako da jih ladja v bližini sama pritegne k sebi. Neki ribič v New Orleansu pravi, da je rešil ta problem. Pisal je nekemu listu, da naj angleška mornarica naroči petsto rib, imenovanih alligator gars, grdih, pet do šest čevljev dolgih, morskemu volku podobnih rib; vsaki naj dajo majhen, jeklen oklop in jih spuste v morje, kjer so mine. Morale se bodo zaleteli v mine, ki bodo privlačile jeklo in te se bodo razstrelile.

YE OLD HYLAND CLUB INN

1615 WEST 117th STREET
Lakewood 9664

Schuster-Hribar, lastnika
Vabimo, da posetite ob večerih naše zanimive in užitke polne predstave.
Prvovrstna godba za ples.
Pijače se točijo do 2:30 zjutraj

NAROČITE SI

"PROLETARCA"

ki je glasilo in last slovenskega delavstva, organiziranega v JSZ, in glasilo Prosvetne matice.

Nabavite si "MAJSKI GLAS"

za leto 1939, kateri je posvečen delavskemu prazniku Prvemumu maju in ima 84 strani. Stane 25c.
V Clevelandu ga dobite pri članih soc. klubov JSZ, v uradu Cankarjeve ustanove, ali pa pišite po njega direktno na naš naslov

PROLETAREC

2301 SO. LAWDALE AVE.

CHICAGO, ILL.